

## บทที่ ๒

### แนวคิดกำเนิดและการพัฒนาการของระบบวรรณะสี่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ระบบวรรณะสี่ตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท” ในบทนี้จะได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของระบบวรรณะสี่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อันเป็นความแตกต่างโดยพื้นฐานที่สุดของสังคมอินเดีย ที่แยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ “อารยัน (Aryans) และดราวิเดียน (Dravidians) โดยที่เป็นชาวอารยันเกือบ ๗๒ เปอร์เซ็นต์ ขณะที่ชาวดราวิเดียนมีเพียง ๒๘ เปอร์เซ็นต์ ชาวอินเดียตอนเหนือที่สืบเชื้อสายมาจากอารยัน ขณะที่ชาวอินเดียตอนใต้สืบเชื้อสายมาจากดราวิเดียน ภาษาพูดใน ๕ รัฐ ทางตอนใต้ของอินเดียถือว่าเป็นภาษาดราวิเดียน ส่วนภาษาที่ใช้พูดกันมากที่สุดทางตอนเหนือก็ถือว่าเป็นภาษาอารยัน อีกทั้งตัวอักษรโดยทั่วไปในภาษาอารยันจะแตกต่างจากตัวอักษรของชาวดราวิเดียน และชาวอินเดียก็ยังแบ่งแยกตนเองด้วยสำเนียงภาษาของทางเหนือและทางใต้อีกด้วย”<sup>๑</sup> การศึกษาในบทนี้จะศึกษาภาพรวมเกี่ยวกับวิวัฒนาการด้านระบบวรรณะสี่ในลัทธิศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศึกษาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดและความเป็นมาของระบบวรรณะสี่ว่า มีจุดเริ่มต้นมาจากความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่ออย่างไร และมีอิทธิพลกับสังคมวัฒนธรรมอินเดียอย่างไร วรรณะสี่มีอิทธิพลและบทบาทต่อผู้คนในสังคมอินเดียอย่างไร รวมทั้งหลักธรรมคำสอนในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติของแต่ละวรรณะเป็นอย่างไร มีรายละเอียดต่างๆ ดังนี้

#### ๒.๑ แนวคิดทางประวัติศาสตร์และอารยธรรมอินเดียโดยสังเขป

ในอดีตกาล ในยุคสมัยที่ประชาชนในประเทศอินเดียยังไม่ได้รู้จักพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์มาก่อน เนื่องจากในครั้งนั้นศาสนาที่แพร่หลายและเป็นที่รู้จักกันดีในดินแดนชมพูทวีป คือศาสนาพราหมณ์และศาสนาเชน ศาสนาพราหมณ์ที่เป็นศาสนาซึ่งมีประชาชนให้ความเลื่อมใสศรัทธาเป็นจำนวนมากที่สุด มีบทบาทเหนือวิถีชีวิต วัฒนธรรมของสังคมอินเดียมาอย่างยาวนานนับพันปี ก่อนที่พุทธศาสนาจะถือกำเนิด ซึ่งนับว่าอินเดียเป็นประเทศที่เก่าแก่ที่สุดประเทศหนึ่งของโลก เคียงคู่กับจีน อียิปต์ มีอารยธรรมที่เก่าแก่มากมาย ผืนดินแห่งนี้เปรียบเสมือนหัวใจของโลกเพราะที่นี่มีศาสนาเกิดขึ้นหลายศาสนา ผลิตระสพล่อเลี้ยวจิตใจ

---

<sup>๑</sup> จำนงค์ ทองประเสริฐ, บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๓), หน้า ๔๒๒.

ประชากรหลายส่วนของโลก ศาสนาที่เกิดในแผ่นดินส่วนนี้ คือ ศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู พุทธ ศาสนา ศาสนาเซน ศาสนาซิกข์ รวมทั้งลัทธิที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น บาไฮ และไสบาบบา เมื่อรวมผู้นับถือ ศาสนาที่เกิดในอินเดีย มีมากถึง ๑,๕๐๐ ล้านคนทั่วโลก คำว่า “อินเดีย” (India) เป็นคำใหม่ ในยุค ก่อนพุทธกาล ถูกเรียกว่า “ชมพูทวีป และภารตประเทศในภาษาสันสกฤต”<sup>๒</sup>

ชมพูทวีป เป็นชื่อที่คนทั่วไปในสมัยโบราณเรียกประเทศอินเดีย อันมีความหมายถึงทวีป ดันหว่า หรือทวีปที่มีสัณฐานดังดันหว่า ปัจจุบันได้แก่ประเทศทั้ง ๔ คือ “อินเดีย ปากีสถาน เนปาล และบังคลาเทศ”<sup>๓</sup> ในบางช่วงที่กษัตริย์อินเดียเรื่องอำนาจ อัฟกานิสถานก็ถูกผนวกเข้ามาด้วย เช่น สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชหรือพระเจ้ากนิษกะ พระเจ้าหรรษวรมหาราช ชมพูทวีปอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย แต่คำว่าชมพูทวีปกลับไม่เป็นที่รู้จักในอินเดีย ยกเว้นนักการศึกษาเท่านั้น

พวกเขาจะรู้จักคำว่า ภารตะมากกว่า เพราะเป็นชื่อที่มาจากท้าวภารตะ ปฐมวงศ์แห่งราชวงศ์ปาณฑพจากเรื่องมหาภารตะ ความจริงคำที่เรียกชื่ออินเดีย มีหลายชื่อ เช่น ภารตะ ฮินดูสถานสินธุสถาน อินเดีย คำว่า “อินเดีย” เพี้ยนมาจากคำว่า สินธุ (Sindhu) อันเป็นชื่อแม่น้ำสำคัญทางภาคเหนือของอินเดีย ชาวเปอร์เซียพูดเพี้ยนเป็นฮินดู ชาวฮอลันดา เรียกอินดัส และอังกฤษเรียกอินเดียตามลำดับ อากาศของชมพูทวีปมีตั้งแต่หนาวที่สุดในเขตเหนือ โดยเฉพาะเทือกเขาหิมาลัย จนถึงแห้งแล้งที่สุดในเขตทะเลทราย ภูฏานราชสถาน ดังนั้นแต่ละภาคจึงมีอากาศไม่เท่ากัน ด้วยความที่ใหญโต จนกล่าวได้ว่าเป็นทวีปเล็กๆ (Subcontinent) ทวีปหนึ่ง อินเดียเป็นประเทศที่เคยเจริญรุ่งเรืองมายาวนาน เทียบเคียงได้กับอียิปต์และจีนหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบมีหลายแห่ง เช่น ซากโบราณสถานเมืองโมहनโจ ตาโร ที่แคว้นสินธุ และมหับปะที่แคว้นปัญจาบในปากีสถาน ซึ่งมีอายุเก่าแก่ราว ๓๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล<sup>๔</sup>

ศาสนาพราหมณ์มีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน นับตั้งแต่การเริ่มตั้งถิ่นฐานของชาวอารยันเริ่มตั้งถิ่นฐานในชมพูทวีป ต่อมาในสมัยหลังพุทธกาล ศาสนาพราหมณ์ได้วิวัฒนาการมาเป็นศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์ใหม่ ซึ่งมีหลักคำสอนที่ผิดแผกแตกต่างไปจากต้นกำเนิดเดิมของศาสนา นี้ จึงนับว่าศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาที่มีอายุยาวนานที่สุดของโลกศาสนาหนึ่ง

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นศาสนาที่แตกต่างจากศาสนาอื่นในโลกเพราะเป็นศาสนาที่ไม่มีศาสดาผู้ก่อตั้ง เพราะมีจุดเริ่มต้นมาจากความเชื่อว่ามีเทพเจ้าผู้มียอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นผู้สร้าง

<sup>๒</sup> กรุณา เรื่องอุไร กุศลาสัย, *อินเดียอนุทวีปที่น่าทึ่ง*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสยาม, ๒๕๓๘), หน้า ๘๗.

<sup>๓</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙.

<sup>๔</sup> สมัคร บุราราส, *ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๓.

สรรพสิ่ง ต่อมาชาวอารยันผู้ทำหน้าที่ติดต่อกับเทพเจ้า ได้สอนหลักการเรื่องกำเนิดของสรรพสิ่งว่า เทพเจ้าหรือพระพรหม เป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในลักษณะต่างๆ ต่อมาสรรพสิ่งที่พระพรหมสร้างก็ตกอยู่ ภายใต้การควบคุมของเทพเจ้าองค์อื่นๆ ด้วย ทำให้มีเทพเจ้ามากมายและทำหน้าที่ต่างๆ กันในที่สุด ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูจึงกลายมาเป็นศาสนาประเภทพหุเทวนิยมในปัจจุบัน<sup>๕</sup>

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลาอันยาวนาน ทำให้แนวความคิดทาง ศาสนาแตกต่างกันออกไปมาก การศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู โดยแบ่งออกเป็นยุคต่างๆ ทางประวัติศาสตร์ของอินเดียได้ ดังนี้

๑. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นยุคโลหะของอินเดียเริ่มเมื่อผู้คนรู้จักใช้ทองแดง และสำริด เมื่อประมาณ ๒,๕๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล และรู้จักใช้เหล็กในเวลาต่อมา พบหลักฐานเป็น ชากเมืองโบราณ ๒ แห่งในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุ คือ

๑) เมืองโมเฮนโจ ดาโร (Mohenjo Daro) ทางตอนใต้ของประเทศปากีสถาน

๒) เมืองฮารับปา (Harappa) ในแคว้นปันจาบ ประเทศปากีสถานในปัจจุบัน

๒. สมัยประวัติศาสตร์ อินเดียเข้าสู่ “สมัยประวัติศาสตร์” เมื่อมีการประดิษฐ์ ตัวอักษรขึ้นใช้ประมาณ ๗๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล โดยชนเผ่าอินโด – อารยัน (Indo – Aryan) ซึ่งตั้ง ถิ่นฐานในบริเวณลุ่มแม่น้ำคงคา โดยแบ่งออกเป็น ๓ ยุค ได้แก่

๑) ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ เริ่มตั้งแต่การถือกำเนิดตัวอักษรอินเดีย โบราณ ที่เรียกว่า “บราหมี ลิปี” (Brahmi lipi) เมื่อประมาณ ๗๐๐ ปีก่อนคริสตกาล และสิ้นสุดใน ราวคริสต์ศตวรรษที่ ๖ ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์คุปตะ (Gupta) เป็นยุคสมัยที่ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และพระพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดขึ้นแล้ว

๒) ประวัติศาสตร์สมัยกลาง เริ่มตั้งแต่เมื่อราชวงศ์คุปตะสิ้นสุดลง ประมาณ คริสต์ศตวรรษที่ ๖ จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เมื่อกษัตริย์มุสลิมสถาปนาราชวงศ์โมกุล (Mughul) และเข้าปกครองอินเดีย

๓) ประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เริ่มตั้งแต่ต้นราชวงศ์โมกุล ในราวคริสต์ศตวรรษ ที่ ๑๖ จนถึงการได้รับเอกราชจากอังกฤษ ในปีคริสตกาล ๑๙๔๗<sup>๖</sup>

เดิมทีเดียวชมพูทวีปหรือดินแดนที่เป็นประเทศอินเดียในปัจจุบัน เป็นที่อยู่ของพวก ชนพื้นเมืองเรียกว่า “ทราวิท” (Dravidian) ซึ่งมีเผ่าย่อยอีกหลายเผ่า มีรูปร่างเล็ก ผิวดำ เช่น “เผ่า

<sup>๕</sup> สุวรรณ สัจจาวิวรรณ และคณะ, **อารยธรรมตะวันออกและตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๒.

<sup>๖</sup> เมธา เมธาวิทยกุล, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๗๒.

มองโกลอยด์ เผ่าเปอร์โตออสเตรลอยด์ และเผ่าเนกริตอย”<sup>๗</sup> ต่อมาชนชาติใหม่คือพวกอินโด-ยูโรเปียน (Indo-European) อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามลุ่มแม่น้ำสินธุ จึงเรียกชื่อชนชาติใหม่นี้ว่า “พวกสินธุ” สันนิษฐานว่าคงจะเป็นเพราะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ลุ่มน้ำสินธุ แต่ชนชาติอื่นเรียกเพี้ยนไปเป็นอินดัส (Indus) บ้าง ฮินดู (Hindu) บ้างและกลายเป็นอินเดียหรืออินเดีย (India) ในยุคหลังๆ เมื่ออพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ คงคาและยมนาแล้ว ก็ปรากฏว่าเจริญกว่าคนพื้นเมือง”<sup>๘</sup>

ชาวอารยันในชมพูทวีปยกย่องธรรมชาติขึ้นเป็นเทพ เช่นดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ท้องฟ้า พายุ ฝน เป็นต้น โดยเชื่อว่าความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ขึ้นอยู่กับอำนาจของเทวะ ถ้าปรารถนาจะให้ หรือไม่ให้เทพแสดงฤทธิ์เดช ต้องอ่อนน้อมให้เทพอำนวยสิ่งที่ตนปรารถนา จึงเกิดมีพิธีเช่นสรวง สังเว และอ่อนน้อม และมีบุคคลผู้ทำพิธีดังกล่าว เรียกว่า พราหมณ์ นอกจากเทพเจ้าที่มีอยู่ในธรรมชาติแล้ว ชาวอารยันยังเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วก็มีอำนาจเช่นเดียวกับเทพเจ้าด้วยในการที่จะให้คุณและโทษแก่ลูกหลาน จึงต้องสังเวยบวงสรวงเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังเชื่อว่า พ่อแม่ที่ไม่มีบุตรจะตกนรก ชื่อ บุตระ ถ้าไม่มีลูกชายทำพิธีเช่นสรวงบูชาดวงวิญญาณของตน ดังนั้น ลูกชายจึงเป็นที่ปรารถนาของชาวชมพูทวีปมาจนทุกวันนี้ และเมื่อชาวอารยันเข้ามาปกครองดินแดนชมพูทวีปแล้ว คนพื้นเมืองที่ยอมอพยพหนีไปเมื่อพ่ายแพ้สงครามก็จะยอมเป็นทาส เรียกว่า ทาสย์ ของชาวอารยัน การปะปนทางเชื้อชาติเกิดขึ้น จึงได้ห้ามมิให้มีการสมรสกันระหว่างชาวอารยันกับชาวพื้นเมือง และสงวนอาชีพสำคัญ และมีเกียรติไว้สำหรับชาวอารยัน สำหรับชาวอารยันนั้นแบ่งออกเป็น ๓ พวกตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งมีฐานะไม่เท่าเทียมกัน ส่วนชนพื้นเมืองเดิมนั้นมีฐานะต่ำที่สุด และประกอบอาชีพที่ชาวอารยันไม่ปรารถนาแล้ว ในที่สุดจึงกลายมาเป็นระบบวรรณะ (Caste system) ขึ้นมา ได้แก่

๑) วรรณะพราหมณ์ ได้แก่ ชาวอารยันที่มีหน้าที่เล่าเรียนวิชาการเวทมนตร์ กระทำพิธีกรรมต่างๆ และสั่งสอนผู้อื่น

๒) วรรณะกษัตริย์ ได้แก่ ชาวอารยันที่มีหน้าที่ปกครองและรักษามือง

๓) วรรณะไวยสยะ ได้แก่ ชาวอารยันที่มีอาชีพหน้าที่ในการทำสงคราม การค้าขาย และเสียภาษี ชาวอารยันกลุ่มนี้เป็นผู้ควบคุมระบบเศรษฐกิจของสังคม

๔) วรรณะศูทร ได้แก่ พวกชนพื้นเมืองเดิมที่ถูกกดขี่ และถูกกีดกันในด้านอาชีพและสังคม ถูกเหยียดหยามว่าเป็นพวกทาสหรือทาสย์ เพราะไม่มีอาชีพที่จะทำ จึงจำเป็นต้องคอยรับใช้พวกอารยัน ได้รับค่าจ้างพอเลี้ยงชีพเล็กๆ น้อยๆ<sup>๙</sup>

<sup>๗</sup> สมักร บุรวาส, **ปรัชญาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล**, หน้า ๔.

<sup>๘</sup> สุวรรณ สัจจาวิวรรธน์ และคณะ, **อารยธรรมตะวันออกและตะวันตก**, หน้า ๖๓.

<sup>๙</sup> เมธา เมธาวิทยกุล, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, หน้า ๑๗๔.

ชาวอารยันได้พัฒนาการนับถือเทพเจ้าให้มีระเบียบแบบแผนดียิ่งขึ้น มีพิธีกรรมต่างๆ มากมายและมีความวิจิตรพิสดารมากยิ่งขึ้น พราหมณ์ผู้ทำพิธีได้รับการยกย่องมากยิ่งขึ้นในฐานะเป็นผู้ที่สามารถติดต่อกับเทพเจ้าได้ ยุคพระเวทเป็นยุคเริ่มต้นของวรรณคดีของชาวอารยัน เพราะมีการแต่ง คัมภีร์ขึ้นโดยพวกพราหมณ์ ซึ่งเป็นการรวบรวมบทสวดอันวอนเทพเจ้าที่ใช้กันอยู่ในวงศ์ตระกูลขึ้น เป็นหมวดหมู่ เรียกว่า เวท หรือวิทยา หมายถึงความรู้ต่างๆ เป็นความรู้จากสวรรค์ที่พวกฤาษี ได้ยิน ได้ฟังมาจากพระพรหม ซึ่งวิธีการเช่นนี้เรียกว่า ศรuti คัมภีร์พระเวทมี ๓ หมวดจึงเรียกว่า ไตรเพทหรือ ไตรเวท ต่อมาในปลายสมัยพราหมณ์ มีการแต่งเพิ่มอีกคัมภีร์หนึ่ง คือ อาถรรพเวท ในสมัยพระเวท ยังไม่มีตัวอักษร คัมภีร์ต่างๆ จึงยังคงเป็นการนำสืบทอดกันมาจากการท่องจำปากเปล่าสืบๆ มา เรียกว่า มุขปาฐะ คัมภีร์พระเวทถือว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่พระเจ้าประทานลงมา ห้ามคนนอกศาสนา เรียน พวกพราหมณ์ กษัตริย์ และไวยาณะเท่านั้นที่เรียนได้ พวกศูทรเรียนไม่ได้เลย พวกสตรีในวรรณะ สูงทั้งสามก็เรียนไม่ได้

ในยุคพระเวทชาวอารยันนับถือเทพเจ้า ๓ กลุ่ม คือ

- ๑) เทพเจ้าบนพื้นโลก ได้แก่ พระปฤถวี พระอัคนี พระยม พระพฤหัสบดี
- ๒) เทพเจ้าในอากาศ ได้แก่ พระอินทร์ พระมารุต พระวายุ
- ๓) เทพเจ้าบนสวรรค์ ได้แก่ พระวรุณ พระอาทิตย์ เทพอิอุษา เทพราตรี<sup>๑๐</sup>

เทพเจ้าเหล่านี้เป็นใหญ่ในหน้าที่ของตน ไม่ขึ้นต่อกันและกัน เทพเจ้าที่ได้รับการยกย่องมากที่สุด คือ พระอินทร์ เป็นเทพเจ้าแห่งสงคราม พระวรุณเป็นเทพเจ้าแห่งการเกษตร พระพฤหัสบดี เป็นเทพเจ้าแห่งวิชาความรู้ อารยธรรมอินเดียมีความเจริญรุ่งเรืองและมีอายุเก่าแก่ไม่แพ้อารยธรรม แหล่งอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

๑. สมัยอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ (ประมาณ ๒,๕๐๐-๑,๕๐๐ ปี ก่อนคริสตศักราช) ถือว่าเป็นสมัยอารยธรรม “กึ่งก่อนประวัติศาสตร์” เพราะมีการค้นพบหลักฐานจารึกเป็นตัวอักษร โบราณแล้วแต่ยังไม่มีผู้ใดอ่านออก และไม่แน่ใจว่าเป็นตัวอักษรหรือภาษาเขียนจริงหรือไม่ ศูนย์กลางความเจริญอยู่ที่เมืองโมเฮนโจ-ดาโร และเมืองฮารัปปา ริมฝั่งแม่น้ำสินธุ ประเทศปากีสถานในปัจจุบัน สันนิษฐานว่าเป็นอารยธรรมของชนพื้นเมืองเดิม ที่เรียกว่า “ทราวิท” หรือพวกดราวิเดียน (Dravidian)

๒. สมัยพระเวท (ประมาณ ๑,๕๐๐-๖๐๐ ปี ก่อนคริสตศักราช) เป็นอารยธรรมของชนเผ่าอินโด-อารยัน (Indo-Aryan) ซึ่งอพยพมาจากเอเชียกลาง เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุและคงคา โดยขับไล่ชนพื้นเมืองทราวิทให้ถอยร่นลงไปทางตอนใต้ของอินเดีย สมัยพระเวท

<sup>๑๐</sup> หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสากล เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : อู่การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔๘-๓๔๙.

แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพราหมณ์ หลักฐานที่ทำให้ทราบเรื่องราวของยุคสมัยนี้ คือ “คัมภีร์พระเวท” ซึ่งเป็นบทสวดของพวกพราหมณ์ นอกจากนี้ยังมีบทประพันธ์มหากาพย์ที่ยิ่งใหญ่อีก ๒ เรื่อง คือ มหากาพย์รามายณะและมหาภารตะ บางทีจึงเรียกว่าเป็นยุคมหากาพย์

๓. สมัยพุทธกาล หรือสมัยก่อนราชวงศ์เมารยะ (Maurya) ประมาณ ๖๐๐-๓๐๐ ปีก่อนคริสตศักราช) เป็นช่วงที่อินเดียถือกำเนิดศาสนาที่สำคัญ ๒ ศาสนา คือ ศาสนาพุทธและศาสนาเชน สมัยจักรวรรดิเมารยะ (Maurya) ประมาณ ๓๒๑-๑๘๕ ปี ก่อนคริสตศักราช พระเจ้าจันทรคุปต์ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์เมารยะได้รวบรวมแคว้นในดินแดนชมพูทวีปให้เป็นปึกแผ่นภายใต้จักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่เป็นครั้งแรกของอินเดีย

๔. สมัยราชวงศ์เมารยะ พระพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์ให้เจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (Asoka) ได้เผยแพร่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนทั้งใกล้และไกล รวมทั้งดินแดนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเผยแพร่เข้าสู่แผ่นดินไทยในยุคสมัยที่ยังเป็นอาณาจักรทวารวดี

๕. สมัยราชวงศ์กุษาณะ (ประมาณ ๒๐๐ ปีก่อนคริสตศักราช – คริสตศักราช ๓๒๐) พวกกุษาณะ (Kushana) เป็นชนต่างชาติที่เข้ามารุกรานและตั้งอาณาจักรปกครองอินเดียทางตอนเหนือ กษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ คือ พระเจ้ากนิษกะ รัชสมัยของพระองค์อินเดียมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวิทยาการแขนงต่างๆ โดยเฉพาะด้านการแพทย์

นอกจากนั้น ยังทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา (นิกายมหายาน) ให้เจริญรุ่งเรือง โดยจัดส่งสมณทูตไปเผยแพร่พระศาสนาไปยังจีนและทิเบต มีการสร้างพระพุทธรูปที่มีศิลปะงดงาม และสร้างเจดีย์ใหญ่ที่เมืองเปเชวาร์

๖. สมัยจักรวรรดิคุปตะ (Gupta) ประมาณคริสตศักราช ๓๒๐-๕๕๐ พระเจ้าจันทรคุปต์ที่ ๑ ต้นราชวงศ์คุปตะได้ทรงรวบรวมอินเดียให้เป็นจักรวรรดิอีกครั้งหนึ่ง ได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของอินเดีย มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านศิลปวัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ปรัชญาและศาสนา ตลอดจนการค้าขายกับต่างประเทศ

๗. สมัยหลังราชวงศ์คุปตะ หรือยุคกลางของอินเดีย (คริสตศักราช ๕๕๐ – ๑๒๐๖) เป็นยุคที่จักรวรรดิแตกแยกเป็นแคว้นหรืออาณาจักรจำนวนมาก ต่างมีราชวงศ์แยกปกครองกันเอง

๘. สมัยสุลต่านแห่งเดลี หรืออาณาจักรเดลี (คริสตศักราช ๑๒๐๖-๑๕๒๖) เป็นยุคที่พวกมุสลิมเข้ามาปกครองอินเดีย มีสุลต่านเป็นผู้ปกครองที่เมืองเดลี

๙. สมัยจักรวรรดิโมกุล (Mughul) ประมาณ คริสตศักราช ๑๕๒๖ – ๑๘๕๘ พระเจ้าบาบูร์ ผู้ก่อตั้งราชวงศ์โมกุลได้รวบรวมอินเดียให้เป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่ง ได้ชื่อว่าเป็นจักรวรรดิอิสลามและเป็นราชวงศ์สุดท้ายของอินเดีย โดยอินเดียตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษในปีคริสตศักราช ๑๘๕๘ กษัตริย์ราชวงศ์โมกุลที่ยิ่งใหญ่ คือ พระเจ้าอักบาร์มหาราช (Akbar) ทรง

ทะนุบำรุงอินเดียให้มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้าน และในสมัยของชาห์ เจฮัน (Shah Jahan) ทรงสร้าง “ทัชมาฮัล” (Taj Mahal) ซึ่งเป็นอนุสรณ์แห่งความรัก เป็นงานสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานศิลปะอินเดียและเปอร์เซียที่มีความงดงามยิ่ง

๑๐. สมัยอาณานิคมอังกฤษ ปลายสมัยอาณาจักรโมกุล กษัตริย์ทรงใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ต้องเพิ่มภาษีและเพิ่มการเกณฑ์แรงงานทำให้ราษฎรอดอยาก และยังกดขี่ทำลายล้างศาสนาฮินดูและชาวฮินดูอย่างรุนแรง เกิดความแตกแยกภายในชาติ เป็นเหตุให้อังกฤษค่อยๆ เข้าแทรกแซงและครอบครองอินเดียทีละเล็กละน้อย ในที่สุดอังกฤษล้มราชวงศ์โมกุลและครอบครองอินเดียในฐานะอาณานิคมอังกฤษ สิ่งที่ยังถูกวางไว้ให้กับอินเดีย คือ รากฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา การศาล การศึกษา การยกเลิกประเพณีบางอย่าง เช่น พิธีสตี (การเผาตัวตายของหญิงฮินดูที่สามีตาย)

๑๑. สมัยเอกราช หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขบวนการชาตินิยมอินเดียนำโดยมหาตมะ คานธี และ เยาวราลห์ เนห์รู เป็นผู้นำเรียกร้องเอกราช มหาตมะ คานธี ใช้หลักอหิงสา (ความไม่เบียดเบียน ความสงบ) ในการเรียกร้องเอกราชจนประสบความสำเร็จ หลังจากได้รับเอกราชอินเดียปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย แต่จากความแตกแยกทางเชื้อชาติและศาสนาทำให้อินเดียต้องแตกแยกเป็นอีก ๒ ประเทศ คือ ปากีสถาน เดิม คือ ปากีสถานตะวันตก และบังคลาเทศ ปากีสถานตะวันออก<sup>๑๑</sup>

สรุปว่า อารยธรรมอินเดีย ได้แพร่ขยายออกไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ทั่วทวีปเอเชีย โดยผ่านทางการค้า ศาสนา การเมือง การทหาร และได้ผสมผสานเข้ากับอารยธรรมของแต่ละประเทศจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมสังคมนั้นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียง พระพุทธศาสนาเถรวาทของอินเดียมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อชาวจีนทั้งในฐานะศาสนาสำคัญ และในฐานะที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะของจีน ในภูมิภาคเอเชียกลาง อารยธรรมอินเดียที่ถ่ายทอดให้เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๗ เมื่อพวกมุสลิมอาหรับ ซึ่งมีอำนาจในตะวันออกกลางนำวิทยาการหลายอย่างของอินเดียไปใช้ ได้แก่ การแพทย์ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันอินเดียก็รับอารยธรรมบางอย่างทั้งของเปอร์เซียและกรีก โดยเฉพาะด้านศิลปกรรม ประติมากรรม เช่น พระพุทธรูปศิลปะคันธาระซึ่งได้รับอิทธิพลจากกรีก ส่วนอิทธิพลของเปอร์เซีย ปรากฏในรูปการปกครอง สถาปัตยกรรม เช่น พระราชวัง การเจาะภูเขาเป็นถ้ำเพื่อสร้างศาสนสถาน ส่วนภูมิภาคที่ปรากฏอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียมากที่สุด คือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ่อค้า พราหมณ์ และภิกษุสงฆ์ชาวอินเดียเดินทางมาและนำอารยธรรมมาเผยแพร่ซึ่งเป็นอารยธรรมที่ปรากฏอย่างเด่นชัด คือด้านศาสนา ความเชื่อ การปกครอง

<sup>๑๑</sup> Warren Matthews, **World Religions**, (USA : Wadsworth Cengage Learning, 2010), pp. 69 – 75.

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนา ได้หล่อหลอมเป็นรากฐานสำคัญที่สุดของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้

## ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับระบบวรรณะในวัฒนธรรมอินเดีย

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นศาสนาที่มีพิธีกรรมเป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของศาสนา เพราะชาวฮินดูทุกวรรณะมีขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะที่ต้องประพฤติตามที่กำหนดไว้สำหรับวรรณะของตน และกฎประเพณีส่วนรวม ที่ต้องปฏิบัติสำหรับทุกชั้นวรรณะ โดยแบ่งออกเป็น ๔ หมวดเพื่อให้วรรณะแต่ละวรรณะใช้เป็นกฎสำหรับวรรณะได้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ดังนี้

๑) กฎเกี่ยวกับการแต่งงาน จะแต่งงานนอกวรรณะของตนไม่ได้ แต่ผู้ชายเป็นพราหมณ์จะแต่งงานกับผู้หญิงในวรรณะอื่นได้ เรียกว่า “อนุโลม” ส่วนผู้หญิงเป็นพราหมณ์จะแต่งงานกับผู้ชายวรรณะอื่นไม่ได้ เรียกว่าปฏิโลม

๒) กฎเกี่ยวกับอาหารการกิน มีข้อกำหนดว่าสิ่งใดกินได้ สิ่งใดกินไม่ได้ และข้อกำหนดว่าบุคคลในวรรณะใดปรุงอาหารให้คนวรรณะใดกินไม่ได้ เช่น วรรณะพราหมณ์ไม่กินอาหารที่คนวรรณะอื่นทำ

๓) กฎเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ต้องประกอบอาชีพที่กำหนดไว้สำหรับคนในวรรณะนั้นๆ เท่านั้น

๔) กฎเกี่ยวกับสถานที่อยู่อาศัย ในสมัยโบราณมีกฎหมายห้ามชาวฮินดูมีถิ่นฐานบ้านเรือนนอกเขตประเทศอินเดีย และห้ามเดินเรือในทะเล แต่ปัจจุบันไม่ถือกันแล้ว<sup>๑๒</sup>

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายคำว่าวรรณะไว้ว่า “วรรณ หรือ วรรณะ หมายถึง ชั้นชน ในสังคมฮินดู แบ่งคนออกเป็น ๔ วรรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร”<sup>๑๓</sup> และได้ให้ความหมายของคำที่มีความหมายคล้ายกับคำว่า “วรรณะ” ไว้ว่า หมายถึงชั้น : ชั้นที่ลดหลั่นกัน เช่น ขาดั้งชั้นวรรณะ ตำแหน่ง : หน้าที่การงาน ฐานะ เช่น ตำแหน่งผู้จัดการ ฐานะ ฐานะ : ตำแหน่งหน้าที่ ลำดับความเป็นอยู่ในสังคม เช่น ทุกคนรับรู้ฐานะในสังคมของเขา ลำดับ : อันดับ เช่น นั่งตามลำดับ”<sup>๑๔</sup>

<sup>๑๒</sup> สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รวมสาส์น, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗๗.

<sup>๑๓</sup> ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕๔.

<sup>๑๔</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “วรรณะ คือชนชั้นในสังคมอินเดียที่กำหนดด้วยชาติกำเนิดด้วยศาสนาพราหมณ์”<sup>๑๕</sup>

หลวงวิจิตรวาทการ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “วรรณะ แปลว่า สี เกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างพวกอริยกะ ชนผิวขาว ที่รุกเข้ามากับพลเมืองเจ้าถิ่นซึ่งเป็นคนผิวดำ ในที่สุดจึงเป็นชั้นของคนอินเดีย”<sup>๑๖</sup>

จำนงค์ ทองประเสริฐ สรุปความหมายของวรรณะไว้ว่า “วรรณะ คือชนชั้นที่ถือเอาชาติกำเนิดที่แตกต่างกันด้วยอำนาจของพระพรหม”<sup>๑๗</sup>

ศาสนาพราหมณ์ให้ความหมายเกี่ยวกับระบบวรรณะซึ่งมีความหมายตามที่ปรากฏว่า คนในชมพูทวีปนั้น แบ่งเป็น ๔ จำพวก เรียกว่า “วรรณะ” ได้แก่

- (๑) กษัตริย์ จำพวกเจ้า มีฐานะทางรักษากษัตริย์บ้านเมือง
- (๒) พราหมณ์ จำพวกเล่าเรียน มีฐานะทางฝึกสอนและทำพิธี
- (๓) แพศย์ จำพวกพลเรือน มีฐานะทางทำนาค้าขาย
- (๔) ศูทร จำพวกคนงาน มีฐานะรับจ้างทำการงาน<sup>๑๘</sup>

ในวรรณะทั้ง ๔ วรรณะนี้ วรรณะกษัตริย์และวรรณะพราหมณ์ จัดเป็นวรรณะสูง วรรณะแพศย์เป็นวรรณะสามัญ วรรณะศูทรเป็นวรรณะต่ำ

ครั้งพุทธกาลกษัตริย์เป็นสูงสุด แต่พวกพราหมณ์ก็ถือว่าพวกเขาสูงสุด พวกเหล่านั้นที่เป็นชั้นสูง ย่อมมีมานะ ถือตัวจัดเหตุชาติและโคตรของตน พวกกษัตริย์และพวกพราหมณ์ย่อมรังเกียจพวกชั้นต่ำลงมา ไม่สมสู่เป็นสามีภรรยาด้วย ไม่ร่วมกินด้วย เพราะเหตุนี้ พวกกษัตริย์ก็ดี พวกพราหมณ์ก็ดี จึงสมสู่กันแต่ในจำพวกของตน พวกมีโคตรสูง ย่อมรังเกียจพวกมีโคตรต่ำดุจเดียวกัน ไม่สมสู่ด้วยคนอื่นนอกจากสกุลของตน เช่นพวกศากยยะอันเป็นโคตรโคตร ไม่ยอมสมสู่แม้ด้วยพวกกษัตริย์ด้วยกันแต่ต่างโคตร ย่อมสมสู่ด้วยตนเอง<sup>๑๙</sup>

<sup>๑๕</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๙.

<sup>๑๖</sup> หลวงวิจิตรวาทการ, *ศาสนาสาทุก เล่มที่ ๒*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕๒.

<sup>๑๗</sup> จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ปรัชญาประยุกต์ ชุตินิเวศ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทต้นอ้อ แกรมี จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๒.

<sup>๑๘</sup> มหามกุฏราชวิทยาลัย, *พุทธประวัติ เล่ม ๑*, พิมพ์ครั้งที่ ๕๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓-๗.

<sup>๑๙</sup> สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, *ประวัติศาสตร์ศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รวมสาส์น, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗๘.

วรรณะ ๔ นี้จะเป็นชนชาติที่มีจำนวนมากและเป็นจำพวกใหญ่ ยังมีการจัดระบบวรรณะเพิ่มขึ้นไปอีก ๑ วรรณะซึ่งเกิดจากการที่บุคคลในวรรณะไปสมสู่กับวรรณะอื่นจากพวกของตน เช่นพวกพราหมณ์ได้กับศูทร มีบุตรออกมาจัดเป็นอีกจำพวกหนึ่ง เรียกว่า “จัณฑาล” จำพวกคนเกิดจากมารดาบิดาต่างวรรณะกันเช่นนี้ ลัทธิศาสนาถือเป็นคนเลว เป็นวรรณะต่ำ เป็นที่ดูหมิ่นของคนในวรรณะสูงเช่น วรรณะพราหมณ์ เป็นต้น

จากระบบวรรณะที่ทรงอิทธิพลในหมู่ชนชาติอินเดีย ส่งผลเกี่ยวกับการศึกษาของคนในสังคม คือ การศึกษาในยุคโบราณ คนจากวรรณะทั้ง ๔ จะศึกษาได้ ดังนี้

(๑) พวกวรรณะกษัตริย์ ศึกษาเกี่ยวกับยุทธวิธี ระบบการบริหาร การปกครอง

(๒) พวกวรรณะพราหมณ์ ศึกษาได้เฉพาะเกี่ยวกับศาสนาและวิทยาการต่างๆ ศิลปะ วรรณคดี และกาพย์ โคลง กลอน

(๓) พวกวรรณะแพศย์ ศึกษาเกี่ยวกับศิลปะและกสิกรรม เกษตรกรรม การทำพาณิชย์การ ธุรกิจการค้า

(๔) พวกวรรณะศูทร ศึกษาเกี่ยวกับวิชาการด้านการก่อสร้าง และการงานที่จะพึงทำด้วยแรงงาน<sup>๒๐</sup>

สังคมอินเดียในยุคโบราณ มีความสนใจในวิชาธรรมมาก จึงกลายเป็นคนเจ้าทิฐิ ความเห็นของผู้มีการศึกษาเหล่านั้นเช่นเจ้าสำนักจะทรงอิทธิพลมาก แนวคิดเกี่ยวกับความตาย ความเกิดและสุขทุกข์มีความหลากหลายแตกต่างกันอย่างมาก เมื่อศึกษาในรายละเอียดเชิงลึก สรุปได้เป็น ๒ อย่าง คือ “พวกที่เชื่อและสอนว่าตายแล้วเกิด และกลุ่มที่เชื่อและสอนว่าตายแล้วสูญ”<sup>๒๑</sup> ในพวกที่ถือว่าตายแล้วเกิด บางพวกเห็นว่า เกิดเป็นอะไรก็เป็นอยู่อย่างนั้น ไม่จุติแปรผันต่อไป บางพวกเห็นว่า เกิดแล้วจุติแปรผันได้ต่อไป ในพวกที่ถือว่าตายแล้วสูญ บางพวกเห็นว่า สูญด้วยประการทั้งปวง บางพวกเห็นว่า สูญบางสิ่ง บางพวกถือว่า สัตว์จะได้สุขหรือทุกข์ก็ได้เอง สุขทุกข์ไม่มีเหตุปัจจัย บางพวกเห็นว่าสุขทุกข์มีเหตุปัจจัย ในชนพวกหลัง บางพวกเห็นว่า สุขทุกข์มีมาเพราะเหตุภายนอกมีเทวดา เป็นต้น บางพวกเห็นว่า สุขทุกข์มีมาเพราะเหตุภายใน คือ กรรม ต่างก็ประพุดติกายวาจาใจตามความเห็นของตน และชักนำคนอื่นให้ประพุดติอย่างนั้นตาม พวกที่ถือว่าตายแล้วเกิด เข้าใจว่าประพุดติอย่างไร จะไปเกิดในสวรรค์และสุคติ ก็ประพุดติอย่างนั้น พวกที่ถือว่าตายแล้วสูญก็ประพุดติมุ่งแต่เพียงเอาตัวรอดในปัจจุบัน ไม่กลัวแต่ความเกิดในนรกและทุคติ ฝ่ายพวกที่ถือว่า จะได้สุขหรือทุกข์ก็ได้เอง สุขทุกข์ไม่มีเหตุปัจจัยก็ไม่ชวนชวาย ได้แต่คอยเสี่ยงสุขเสี่ยงทุกข์อยู่ ฝ่ายพวกที่

<sup>๒๐</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๙.

<sup>๒๑</sup> เสฐียร พันธงศรี, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๒๔), หน้า ๖๒.

ถือว่าสุขทุกข์มีมาเพราะเหตุปัจจัย แต่เป็นเหตุปัจจัยภายนอก ก็บวงสรวงเทวดาขอให้ช่วยบ้าง ขวนขวายในทางอื่นบ้าง พวกที่ถือว่าสุขทุกข์มีมาเพราะเหตุภายในคือกรรม เห็นว่ากรรมใดเป็นเหตุแห่งทุกข์ ก็เว้นกรรมนั้นเสียไม่ทำ เห็นว่ากรรมใดเป็นเหตุแห่งสุขก็ทำกรรมนั้น

การสั่งสอนธรรมแก่คนทั้งหลาย ดูเหมือนจะถือว่าเป็นฐานะอันประเสริฐของคนที่มีกรุณา เป็นวิหารธรรม มีพวกมนียอมสละสมบัติในฆราวาสประพฤติพรตเป็นบรรพชิต น้อมชีวิตของตนในการสั่งสอนคนทั้งหลาย เป็นคณาจารย์ตั้งสำนักแยกย้ายกันตามลัทธิ มีบริวารผู้ทำตามโอวาท มุ่งผลอันเป็นที่สุดแห่งลัทธินั้น เกียรติยศของศาสดาเจ้าลัทธิผู้มีชื่อเสียงดังในสมัยนั้น ได้รับยกย่องเสมอ เกียรติยศของพระเจ้าแผ่นดิน หรือบางทีจะยิ่งเสียกว่า ราชสำนักจะทำให้เป็นผู้เช่นนั้น เป็นสมบัติอย่างสูงสุดในฝ่ายหนึ่ง พึงเห็นในคำทำนายมหาบุรุษลักษณะว่า ท่านผู้ประกอบด้วยลักษณะอย่างนั้นๆ ถ้าอยู่ครองฆราวาส จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าออกบวชจักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกียรติยศอันนี้ พวกคณาจารย์เจ้าลัทธิกระหม่อมนักเพื่อจะได้ต่างประมุขกันว่าลัทธิของตนนั้นแลถูกอาจนำมนุษย์ให้ถึงผลอย่างสูงสุดได้ ลัทธิของคณาจารย์อื่นผิด ไม่มีแก่นสาร ทัศนะของคนทั้งหลายมีต่างๆ กันเป็นเหตุมีคณาจารย์สั่งสอนลัทธิต่างๆ กัน<sup>๒๒</sup>

ยุคอุปนิษัท ประมาณ ๕๐๐ ปี ก่อนพุทธกาล ได้เกิดคัมภีร์อุปนิษัทขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการเบื่อหน่ายของประชาชนกลุ่มหนึ่ง ที่มีพิธีกรรมมากมายของพราหมณ์ เพราะเห็นว่า ลำพังพิธีกรรมไม่ช่วยให้พ้นทุกข์ พวกนี้จึงหลีกตนออกไปหาความสงบตามป่าเขา บำเพ็ญเพียรทางสมาธิ จนพบความสงบตามลำดับขั้นของฌานที่ได้ จึงบัญญัติฌานแต่ละขั้นที่ตนได้ว่าเป็นโมกษะ พวกเหล่านี้มีทิวทัศน์ตรงกันอันหนึ่งคือ ถือว่า มีอิตตาทั้งนั้น ซึ่งภายหลังพระพุทธศาสนาเรียกว่า สัสสตทิวทัศน์ คัมภีร์อุปนิษัทเกิดขึ้นจากพวกนี้ มีสาระสำคัญคือสอนว่า โลกกับสิ่งทั้งปวง เป็นพฤติกรรมของพรหม การเข้าไปรวมกับพรหมเป็นความพ้นทุกข์ ส่วนอีกพวกหนึ่ง เบื่อหน่ายพิธีกรรมของพราหมณ์เหมือนกัน แต่คิดเห็นอย่างง่ายๆ ทางวัตถุ คือ บัญญัติการเสวยกามคุณ ๕ อย่างสมบูรณ์ว่าเป็นความพ้นทุกข์ พวกนี้มีแต่ปัจจุบัน ไม่มีอดีตอนาคต กลายเป็นลัทธิอุจเฉทวาท นัตถิกวาท และอภิกิริยวาทเพราะเหตุที่มีนักคิดอิสระเช่นนี้จึงได้เกิดมีคณะนักบวชใหม่คู่แข่งกับพวกพราหมณ์ เรียกว่าสมณะ พวกสมณะกับพราหมณ์มีความเห็นขัดแย้งกัน เข้ากันไม่ได้เหมือนพ้องพ้องกับงูเห่า เพราะพวกสมณะไม่ยอมรับคัมภีร์พระเวทของพราหมณ์และฐานะของพราหมณ์ในสังคม พระพุทธองค์ก็จัดอยู่ในพวกสมณะด้วย จึงถูกพวกพราหมณ์เรียกว่า สมณโคตม เพราะฉะนั้นเมื่อสรุปความแล้ว จึงแบ่งศาสนาและทัศนะต่างๆ ของอินเดียออกเป็น ๒ ค่ายใหญ่ ได้แก่

๑. ไวติกวาท แปลว่า วาทะที่นับถือพระเวทเป็นปทัฏฐานลัทธิศาสนาในค่ายนี้ ยอมรับประเพณีของพราหมณ์ ไม่ปฏิเสธพระเวทซึ่งภายหลังได้เกิดเป็น ๖ ลัทธิใหญ่ เรียกว่า

<sup>๒๒</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

บัณฑิตรศนะ ประกอบด้วยลัทธิสาณะขะ ลัทธิมีมามสา ลัทธิเวทานตะ ลัทธิไวเศษชิกะ ลัทธิินายะ และลัทธิโยคะ ทั้ง ๖ ลัทธินี้ สอนว่ามีอิตตาทั้งนั้น

๒. อไวทิกวาท คือ บรรดาว่าที่ปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวทไม่ยอมรับ ประเพณีของพราหมณ์ ซึ่งมีศาสนาเชนและพระพุทธศาสนา แต่ศาสนาเชนสอนว่ามีอิตตา เรียกว่า ชีวามัน พวกอูจเฉททิฏฐิ อภิรียทิฏฐิ และนัตถิกทิฏฐิก็รวมอยู่ในพวกอไวทิกวาทนี้ด้วยเพราะปฏิเสธ พระเวทเหมือนกัน<sup>๒๓</sup>

สรุปว่า ระบบวรรณะตามความหมายรูปศัพท์แล้ว หมายถึง ระบบชนชั้นในสังคมอินเดีย ซึ่งแบ่งถึงฐานะความเป็นอยู่และอิสรเสรีภาพของคนในวรรณะนั้นๆ ว่าตนมีหน้าที่อย่างไรในสังคม และ รักษาปฏิบัติตนในขอบเขตของวรรณะของตนเท่านั้น วรรณะทั้ง ๔ ระบบวรรณะเกิดจากพวกอริยะ หรือ อารยันที่เข้ามาบุกรุกชนพื้นเมืองในอินเดียครั้งทำสงครามกับเจ้าของถิ่นเดิมซึ่งเรียกว่าพวก มลิกกะ จนได้รับชัยชนะ พวกมัลลิกะต้องถอยร่นลงไปทางใต้ เหล่าอริยะจึงใช้ศาสนาพราหมณ์เป็น เครื่องมือในการแบ่งวรรณะ โดยถือว่าวรรณะทั้ง ๔ เกิดมาจากอวัยวะของพระพรหมที่ต่างกัน และ พระพรหมได้กำหนดหน้าที่ให้วรรณะทั้ง ๔ ต่างๆ กันไว้เรียบร้อยแล้ว วรรณะใหญ่ๆ ในศาสนา พราหมณ์มีอยู่ ๔ วรรณะ ดังนี้ ๑) วรรณะพราหมณ์ เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม มีสี่เครื่องแต่งกาย ประจำวรรณะคือสีขาวซึ่งแสดงถึงความบริสุทธิ์มีหน้าที่ กล่าวมนต์ ให้คำปรึกษากับพระเจ้าแผ่นดิน ตลอดจนสอนมนต์ให้แก่คนทั่วไป ส่วนพวกที่เป็นนักบวชก็ทำหน้าที่สอนไตรเภทและประกอบพิธีทาง ศาสนา ๒) วรรณะกษัตริย์ เกิดจากพระอุระของพระพรหม และถือว่าสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์ สี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือสีแดงซึ่งหมายถึงนักรบ ทำหน้าที่รบเพื่อป้องกันหรือขยายอาณาจักร รวมทั้งเป็นนักปกครอง เป็นพระเจ้าแผ่นดินหรือคณะผู้ปกครองแบบสามัคคีธรรม ๓) วรรณะแพศย์ เกิดจากพระเพล หรือ ต้น ขงของพระพรหมมีสี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือ สีเหลือง เป็นพวก แสวงหาทรัพย์สมบัติ ได้แก่พวกพ่อค้า คหบดี เศรษฐี และเกษตรกร ๔) วรรณะศูทร เกิดจากพระบาท หรือเท้าของพระพรหม มีสี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือสีดำหรือสีอื่นๆ ที่ไม่มีความสดใส มีหน้าที่ เป็นกรรมกร ลูกจ้าง ยังมีคนอีกวรรณะหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นพวกต่ำสุด คือ จันฑาล ลูกที่เกิดจากพ่อแม่ ต่างวรรณะกัน ถือเป็นพวกจันฑาล ซึ่งจะถูกรังเกียจและเหยียดหยาม ไม่มีคนในวรรณะอื่นคบหา สماعด้วย การถือวรรณะอย่างรุนแรงเช่นนี้ เป็นพื้นฐานอันสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมอินเดียทั้งก่อน พุทธกาลและในสมัยพุทธกาล

<sup>๒๓</sup> เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสนาพระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๗-๘.

### ๒.๒.๑ ประวัติศาสตร์และอารยธรรมอินเดีย

ประเทศอินเดียตั้งอยู่ทางตอนใต้ของทวีปเอเชีย ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นคาบสมุทรรูปสามเหลี่ยม ยื่นออกไปในมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งมักเรียกว่า “อนุทวีป” มีขนาดกว้างใหญ่ไพศาล มีพื้นที่ประมาณ ๓,๒๖๗,๕๐๐ ตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นอันดับเจ็ดของโลกหรือประมาณสองในสามของพื้นที่ทวีปยุโรป ที่ไม่รวมประเทศรัสเซีย เส้นพรมแดนทางบกยาวประมาณ ๑๕,๒๐๐ กิโลเมตร ทางทะเลประมาณ ๕,๗๐๐ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศต่างๆ มหาสมุทรและทะเล ดังนี้

(๑) ทิศเหนือติดต่อกับประเทศทิเบต

(๒) ทิศใต้จดมหาสมุทรอินเดีย

(๓) ทิศตะวันออกจดอ่าวเบงกอลและประเทศพม่า

(๔) ทิศตะวันตกจดทะเลอาระเบีย ประเทศแถบเปอร์เซีย และประเทศอาฟกานิสถาน<sup>๒๔</sup>

ภูมิประเทศ อินเดียเป็นประเทศหนึ่งในบรรดาประเทศที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของทวีปเอเชียด้วยกัน มีภูเขาหิมาลัยขวางเป็นกำแพงอยู่ ทิศเหนือของประเทศ กั้นให้เป็นเขตสวนหนึ่ง ซึ่งแยกออกจากรวมกลางของทวีป มีทะเลล้อมทางทิศใต้ ตามสวนใหญ่ของทิศตะวันออกและทิศตะวันตก สวนยาวที่สุดของดินแดนผืนนี้ คือ ตะวันตก มีความกว้างและความยาวไล่เลี่ยกัน คือประมาณ ๒,๐๐๐ ไมล์ทั้ง ๒ ทาง จึงมีเนื้อที่เท่าๆ กับทวีปยุโรปทั้งหมด เว้นประเทศรัสเซียเสีย ชมพูทวีป แบ่งเป็น ๒ ส่วนในเรียกว่า มัชฌิมชนบทหรือมัธยมประเทศ และปัจฉิมชนบท หรือ ปัจฉิมประเทศ หมายถึงประเทศปลายแดน อย่างหัวเมืองชั้นในและหัวเมืองชั้นนอกแห่งประเทศสยามของเรานี้ มูลเหตุแบ่งจังหวัดเป็นมัชฌิมชนบทและปัจฉิมชนบทนั้น สันนิษฐานว่า แรกพวกอริยกะยกมาตั้งในชมพูทวีป คงจะเรียกชนบทที่ตนเข้าตั้งและเป็นกลางแห่งการปกครองว่า “มัชฌิมชนบท” เรียกชนบทที่พวกมีลักษณะตั้งอยู่นอกเขตของตนว่า “ปัจฉิมชนบท” ในบาลีจัมมชัณธกะในมหาวรรคแห่งพระวินัยเรียกว่า “มัชฌิมชนบทและปัจฉิมชนบท” เป็นที่ตั้งแห่งนครใหญ่ๆ และเป็นที่ประชุมนักปราชญ์ผู้มีความรู้”<sup>๒๕</sup> ชมพูทวีปแบ่งเป็นหลายอาณาจักร ปรากฏชื่อในครั้งพุทธกาลระบุไว้ เป็นมหาชนบท ๑๖ แคว้น คือ “อังคะ มคธะ กาสี โกสละ วัชชี มัลละ เจติ วังสะ กุระ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธาระ กัมโพชะ ระบุไว้ในพระบาลีสู่ตรอื่น คือ สักกะ โกลิยะ ภัคคะ วิเทหะ อังคุตตราปะ” อาณาจักรเหล่านี้ มีพระเจ้าแผ่นดินดำรงยศเป็นมหาราชาบ้าง เป็นแต่เพียงพระราชาบ้าง มีอธิบดีบ้าง

<sup>๒๔</sup> มหามกุฏราชวิทยาลัย, พุทธประวัติ ปริเฉทที่ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒-๔.

<sup>๒๕</sup> มหามกุฏราชวิทยาลัย, พุทธประวัติ ปริเฉทที่ ๑, หน้า ๑-๓.

เป็นผู้ปกครองโดยทรงอำนาจสิทธิ์ขาดบ้าง โดยสามัคคีธรรมบ้าง บางคราวตั้งเป็นอิสระตามลำพัง บางคราวตกอยู่ในอำนาจอื่นตามยุคตามคราว ราชอาณาจักรในครั้งพุทธกาลที่เป็นอาณาจักรมหาอำนาจอยู่ ๔ แห่ง ได้แก่

๑. มคธ ซึ่งมีราชคฤห์เป็นราชธานี มีกษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้าพิมพิสาร
๒. โกศล ซึ่งมีสาวัดถิเป็นราชธานี มีกษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้าปเสนทิ
๓. วังสะ มีราชธานีชื่อ โกสัมพี กษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้าอุเทน หรือ พระเจ้าอุทยัน
๔. อวันตี มีราชธานีชื่อ อุชเชนี มีกษัตริย์ทรงพระนามว่าพระเจ้าจันทรปัชโชติ<sup>๒๖</sup>

ประชากรอินเดีย ประกอบด้วยชนชาติหลายเผ่า หลายเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม มีสีผิวตั้งแต่ผิวขาว ถึงผิวดำ ความสูงต่ำ ดำ จางของสีผมและสีตา ทั้งนี้ด้วยเหตุที่อินเดียเป็นศูนย์รวมของเชื้อชาติหลายๆ เชื้อชาติ ตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ของชนชาติอินเดีย เชื่อกันว่าชาวพื้นเมืองดั้งเดิมของอินเดียมีผิวดำ รูปร่างเล็ก เตี้ย จมูกแบน เป็นพวกเชื้อชาติดราวิเดียน คนไทยส่วนมากเรียกชาวอินเดียว่า แขนงอินเดียภารตะ คนอินเดียเรียกดินแดนของตนว่า ภารตวรรษ แปลว่า ที่อยู่ของชาวภารตะ ชาวภารตะ ถือว่าเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากพระพรต ผู้เป็นกษัตริย์ต้นวงศ์เคารพ และปาณฑพ ในมหากาพย์ภารตะ แต่คนทั่วไปไปเรียกดินแดนนี้ว่าอินเดีย ซึ่งมาจากคำว่า สินธุ อันเป็นชื่อแม่น้ำสำคัญสายหนึ่งของอินเดีย และเป็นแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของโลกสายหนึ่ง ชนชาติพวกแรกที่อพยพเข้ามาอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำนี้ คือ ชนชาติเปอร์เซีย ชาวเปอร์เซียเรียกแม่น้ำสินธุว่า “สินธุ”<sup>๒๗</sup>

สมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชแห่งกรีก ได้ยกกองทัพมารุกรานอินเดียจนถึงลุ่มแม่น้ำสินธุ ทำให้ชนชาติกรีกได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบแม่น้ำนี้ กรีกเรียกแม่น้ำนี้ว่า Indos ชาวพื้นเมืองและชนชาติอื่นเรียกเพี้ยนไปเป็น Indus และได้กลายเป็น India ชาวเปอร์เซีย เป็นเชื้อสายอินโด ยูโรเปียน สาขาอินโดอารยัน มีผิวขาว จมูกโด่ง รูปร่างสูงใหญ่ เข้ามาสมัยโมเฮนโจ-ดาโร (Mohenjo - Daro) และฮารัปปา (Harappa) ซึ่งเป็นความเจริญที่เกิดขึ้นประมาณ ๒,๕๐๐ – ๑,๕๐๐ ปี ก่อนพุทธศักราช ชนพื้นเมืองที่เป็นชนผิวดำ เป็นเผ่าดราวิเดียน เรียกกันว่า พวกมิลักกะ หรือทัสยู พวกอินโดอารยันได้รุกรานพวกมิลักกะ เมื่อประมาณ ๑,๐๐๐ ปี ก่อนพุทธศักราช สามารถเข้าครอบครองดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำสินธุ โดยได้ตั้งมั่นอยู่ในมณฑลปัญจาบ แล้วขยายอำนาจไปถึงลุ่มแม่น้ำคงคา ขับไล่พวกมิลักกะลงไปทางใต้แต่บางพวกไม่ยอมอพยพออกไป จึงตกเป็นทาสพวกอารยัน ดังนั้นคำว่า ทาส จึงมาจากคำว่า ทัสยู นั่นเอง ในจำนวน ๒๒ รัฐของอินเดีย มีประชากรประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ ศาสนา และภาษา โดยมีเชื้อชาติต่างกันถึง ๒๐ เชื้อชาติ ส่วนใหญ่เป็นเผ่าอารยันและดราวิเดียน โดยเป็นเผ่าอารยันประมาณร้อยละ ๗๒ เผ่าดราวิเดียน ประมาณร้อยละ ๒๕ และเป็น

<sup>๒๖</sup> เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสนาพระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑, หน้า ๔๘.

<sup>๒๗</sup> มหามกุฏราชวิทยาลัย, พุทธประวัติ ปริเฉทที่ ๑, หน้า ๑๑.

เผ่ามองโกลอยด์ ประมาณร้อยละ ๓ โดยอาศัยลักษณะภูมิประเทศ และภาษาพูด ประชากรอินเดีย อาจแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ คือ

(๑) อินเดียภาคเหนือ ประชากรมีลักษณะที่สืบเชื้อสายมาจากพวกอารยัน ซึ่งเข้ามา อยู่ในอินเดีย เมื่อประมาณ ๑,๐๐๐ ปี ก่อนพุทธกาล เป็นชนเผ่าที่มีอารยธรรมสูง และเป็นพวก ปัญญาชน ชาวอารยันอาจมีเชื้อชาติเดียวกับชาวยุโรป พวกนี้ได้แบ่งชีวิตสังคมของตนออกเป็นชั้น วรรณะ ส่วนใหญ่พูดภาษาฮินดี มีรัฐใหญ่ๆ อยู่หลายรัฐ เช่น ปัญจาบ ราชสถาน อุตตรประเทศ ใช้ภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน สำหรับรัฐอื่นๆ ที่ใช้ภาษาท้องถิ่นต่างๆ ที่สำคัญ เช่น แคว้นเบงกอลตะวันตก พูดภาษาเบงกาลี ประชากรมีลักษณะที่สืบเชื้อสายมาจากพวกมองโกลอยด์ อาศัยอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา มีเมืองสำคัญคือ กัลกัตตา ประชากรใช้ภาษาอัสสัม และฮินดี ในรัฐปัญจาบ ประชากรพูดภาษาปัญจาบี ภาษาเหล่านี้รวมเรียกว่า ภาษาอินโด - อารยัน

(๒) อินเดียภาคกลาง เป็นเขตติดต่อระหว่างประชากรอินเดีย ที่ใช้ภาษาอินโด - อารยัน กับดราวิเดียน หรือภาษาทมิฬตอนใต้ ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองบอมเบย์ แต่ก็มีประชากร ในบอมเบย์ และที่อื่นๆ ใช้ภาษาอื่นๆ อีก เช่น พวกที่อยู่ทางด้านตะวันออกของที่ราบสูงเด็คคาน ใช้ภาษาเตลุก หรือที่เมืองปูนา ซึ่งเป็นศูนย์กลางของศาสนาพราหมณ์ ใช้ภาษาคุรต์

(๓) อินเดียภาคใต้ เชื่อกันว่าประชากรในภาคนี้สืบเชื้อสายมาจากคนดั้งเดิมของ อินเดีย ซึ่งอยู่มาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์คือ พวกดราวิเดียน หรือมิลักเซ พวกนี้มีรูปร่างเล็ก ผิวค่อนข้างดำ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาทมิฬ มีศูนย์กลางอยู่ในแคว้นมัทราส มีเมืองทางชายฝั่งทะเล ตะวันออก อันเป็นที่อยู่ของประชากรที่ใช้ภาษามลายูแลม<sup>๒๘</sup>

นอกจากพวกอารยัน และดราวิเดียน จะเป็นประชากรดั้งเดิมของอินเดีย แล้วยังมีพวก อื่นๆ อีก เช่น เปอร์เซีย กรีก ฮั่น อาหรับเตอร์ก มองโกล ชนชาติต่างๆ เหล่านี้ได้เข้ามาอยู่ในอินเดีย และได้เป็นบรรพบุรุษของชาวอินเดีย ในปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่ของอินเดีย ประมาณร้อยละ ๘๐ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชนบทประมาณ ๕๖๗,๐๐๐ แห่ง ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ ๒๐ อาศัยอยู่ตาม เมืองต่างๆ ประมาณ ๓,๖๐๐ เมือง คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร พวกศูทรจะถูกเหยียด หยาม และถูกกีดกันจากคนที่มียศวรรณะสูงกว่า แม้ว่ารัฐบาลกลางของอินเดีย จะไม่ยอมรับนับถือ วรรณะ แต่ปัจจุบันการแบ่งชั้นวรรณะในสังคมอินเดียก็ยังมียอยู่ ปัญหาประชากรที่มีความแตกต่างใน เชื้อชาติ มีอยู่หลายกลุ่มที่มีความแตกต่างจากส่วนใหญ่ จะมีความสำนึกในเรื่องชาติพันธุ์ของตนมาก ขึ้นเรื่อยๆ และประสงค์จะมีการปกครองตนเอง เช่น ชาวนาคา ในแคว้นอัสสัม ชาวมัดกาในรัฐพิหาร เป็นต้น ชนเหล่านี้ได้เรียกร้องต่อรัฐบาลกลาง และแบ่งกลุ่มถึงกับใช้กำลัง เพื่อให้ได้สิทธิการปกครอง ตนเอง

<sup>๒๘</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตรัสว่า “พวกตราวเดียน หรือ มัลลิกะ หรือทัสยุนั้น ถูกพวกอารยัน หรือ อริยกะรุกรานทุกทิศทุกทาง กล่าวคือ ถูกทั้งรุกรบด้วย กำลังอาวุธ ทั้งรุกรบด้วยกำลังอาชีวะและความรู้ความสามารถอย่างอื่น เพราะฉะนั้น บางพวกจึง ต้องร่นถอยลงไปทางใต้ บางพวกเลยข้ามช่องทะเลไปสู่เกาะลังกาเป็นที่สุด และบางพวกก็ถูกกักตัวไว้ ไซ้เป็นทาส หรือกรรมกรตามความต้องการ พวกอารยันหรืออริยกะ ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในอินเดียตอนกลางที่เรียกว่ามัชฌิมาชนบท หรือมัธยมประเทศด้วยอาการอย่างนี้ พวกนี้ได้เผยแพร่ และวางการวัฒนธรรมของตนลงในดินแดนนี้ สืบมานานจนมีพวกแยกออกเป็นหลายชนบท ในยุคหลังๆ ดังมีเรื่องราวปรากฏอยู่ในวรรณคดีและศาสนคดีแห่งอินเดีย ในยุคโบราณและยุค พระพุทธศาสนา เรื่องราวทำนองนิยาย มีสืบกันมาว่าพวกเทวดาทำสงครามกับพวกอสูร และรุกราน พวกอสูรที่พ่ายแพ้ให้ตกมหาสมุทรหายไปนั้น น่าจะได้แก่เรื่องราวที่พวกอริยกะรุกรานพวกมัลลิกะนี้แล พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายทรงเป็นผู้หนึ่งในพวกอารยันสายนี้ พวกอริยกะนั้นเป็นผู้เจริญด้วยความรู้และขนบธรรมเนียมและมีฤทธิ์ มีอำนาจมากกว่าพวกมัลลิกะเจ้าของถิ่นเดิม จึงสามารถตั้ง บ้านเมืองและปกครองได้ดีกว่า”<sup>๒๙</sup>

สรุปว่า อินเดียในสมัยก่อนพุทธกาล เมื่อพวกที่ได้หยุดรุกรานแล้วเข้ามาตั้งรกรากอยู่ใน ประเทศอินเดียแล้ว มีชนอยู่ ๓ พวก คือ พวกอริยกะใหม่ พวกอริยกะเก่า และพวกที่แต่งงานกับพวก เจ้าของถิ่นเดิม จนมีผิวพรรณ และอัธยาศัยผิดแผกไป และเจ้าของถิ่นเดิมซึ่งถูกกักเอาไว้ไซ้เป็นทาส กรรมกร ถูกตั้งนามให้ใหม่ว่าพวกทาส หรือ ทัสยุ หมายถึงยอมเป็นเชลยนั้น พวกอริยกะแบ่งชั้นกันเอง ตามหน้าที่การงานของตนๆ คือ กษัตริย์เป็นพวกนักรบ พราหมณ์เป็นพวกสั่งสอนและทำพิธีตามลัทธิ ศาสนา และไวยาณะเป็น พวกทำสินค้าด้วยการกลีกรรมหัตถกรรมขึ้น ค่าขายแลกเปลี่ยน รวมเป็น ๓ ชั้นด้วยกัน ส่วนพวกทัสยุหรือทาสนั้น ต่อมาถูกเรียกว่า “พวกศูทร” จึงรวม เป็นวรรณะ ๔ หรือ ๔ พวก การแบ่งชั้นวรรณะในยุคแรกนี้ เป็นเพียงเครื่องหมายของอาชีพและหน้าที่การงานเท่านั้น หาได้ เหยียดหยามกันจนเป็นที่รังเกียจเหมือนในครั้งพุทธกาลจนถึงบัดนี้ไม่ เมื่อมีการแบ่งชั้นวรรณะขึ้น จึงมี พวกลูกผสมระหว่างวรรณะที่แตกต่างกัน ถูกเรียกว่า “พวกจัณฑาล” และกลายเป็นอีกชนชั้นหนึ่ง ประชาชนชาวอินเดียประกอบด้วยหลายชาติพันธุ์ และมีความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจ การผลิตทาง เศรษฐกิจเป็นการผลิตเบื้องต้น และเป็นแบบเก่า ซึ่งได้กำหนดโครงสร้างทางสังคม และแบบแผนของ การดำเนินชีวิตของชาวอินเดียในชนบททั่วอินเดีย การประกอบอาชีพของชาวชนบท คือ การเกษตร กรรม และใช้แรงงานคนเป็นส่วนสำคัญ มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ อิทธิพลของธรรมชาติได้กำหนด วิธีชีวิตของชาวอินเดียในชนบทในหลายๆ ด้าน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี บุคลิกภาพและความ เชื่อเรื่องต่างๆ ทางสังคม

<sup>๒๙</sup> มหามกุฏราชวิทยาลัย, พุทธประวัติ ปริเฉทที่ ๑, หน้า ๑.

### ๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาของอินเดียก่อนพุทธกาล

แม้ว่าในอินเดีย จะมีศาสนามากมายหลายลัทธิก็ตาม แต่ละลัทธิและศาสนา ต่างก็มีระบบความเชื่อและคำสอนศาสนิกของตนแตกต่างกัน ในภาพรวมสามารถสรุปหลักการและสาระสำคัญได้ ๔ ประเภท ได้แก่

- (๑) ประเภทที่ถือธรรมชาติ เป็นสรณะ
- (๒) ประเภทที่ถือเทวดาหรือพระเป็นเจ้า เป็นสรณะ
- (๓) ประเภทที่ถือการประพาศีลและวัตร เป็นสรณะ
- (๔) ประเภทที่นิยมการรู้หลักปรัชญา เป็นหลักแห่งการพ้นทุกข์<sup>๓๐</sup>

บางศาสนามีหลักเหล่านี้คลบรวมกันอยู่ถึง ๒ หรือ ๓ ประเภท เช่น การประพาศีลวัตร บางประการ เช่น พระพุทธศาสนา มีทั้งศีลและวัตร ตลอดถึงหลักปรัชญาที่เป็นเครื่องดับทุกข์ ดังนี้

๑) ประเภทถือตามธรรมชาติเป็นสรณะ ได้แก่ ถี้อฟ้า อากาศ ไฟ ภูเขา ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ และอื่นๆ ซึ่งเป็นธรรมชาติด้วยกัน เป็นสรณะทำความมั่นใจเบาใจให้แก่ตน ลัทธินี้กล่าวได้ว่าเป็นลัทธิแรกที่สุดที่มนุษย์ในโลกรู้จักนับถือ เพราะเป็นลัทธิที่เกิดขึ้นตามสัญชาตญาณแห่งมนุษย์ในสมัยที่ยังเป็นอนารยะ ไม่มีความรู้อะไรสูงไปกว่าความเข้าใจว่าสิ่งที่ควรนับถือคือสิ่งที่น่ากลัวที่สุด หรือที่ดูเหมือนกำหนดความเป็นความตายของตนไว้ ฟ้า อากาศ ไฟ และภูเขา เหล่านี้เป็นของน่ากลัว แสดงภาวะและอาการต่างๆ คนเหล่านั้นขาดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งนั้นๆ จึงไม่เข้าใจว่าเกิดขึ้นเพราะเหตุอะไร ครั้นต่อมาในสมัยที่รู้จักใช้ไฟเป็นประโยชน์แก่ชีวิตแล้ว ยิ่งเพิ่มความนับถือขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ในฐานะเป็นสิ่งมีคุณซึ่งขาดเสียมิได้ ต้นไม้ใหญ่ครึ้มบางต้น เมื่อเข้าไปภายใต้ร่มเกิดความรู้สึกขึ้นแปลกๆ และมักมีเหตุบางอย่างที่น่าอัศจรรย์ และเล่าลือกันต่อไปจนเกิดความนิยมนับถือ เมื่อล่วงถึงสมัยที่ถือพระเป็นเจ้าหรือเทวดาอันเป็นตัวเป็นตนขึ้นแล้ว ต้นไม้ชนิดใดซึ่งสอนกันว่าเนื่องด้วยเทวดานั้นๆ โดยอาการอย่างนั้น ก็พลอยได้รับการนิยมนับถือไปด้วย เช่น ต้นอโศก ต้นกะเพรา เป็นต้น มีวิธีเช่นสรวงบูชาต่างๆ แม้การบูชากองไฟก็รวมอยู่ในประเภidlัทธิเช่นนี้ได้เกิดขึ้น และถือกันมาแล้วตั้งแต่ยุคพวกดราวิเดียนและโกลาเรียน หรืออื่นๆ ซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว และพึงเข้าใจว่า แม้ส่วนอื่นของโลกในยุคเดียวกันนั้น ล้วนถือลัทธิอันเกิดตามสัญชาตญาณนี้ด้วยเหมือนกัน แม้ในทุกวันนี้ ยังมีลัทธินี้เหลืออยู่ แม้ในพวกพุทธมามกะบางส่วนของชาติการศึกษา ยังถือลัทธินี้เจือปนอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน

(๒) ประเภทถือพระเป็นเจ้าเป็นสรณะ ในหมู่ชนพวกที่ถือธรรมชาติ เช่น ไฟ น้ำ ภูเขา เป็นต้น เป็นสรณะนั่นเอง ต่อมาได้เกิดความคิดความเห็นใหม่ๆ ขึ้นต่อไปว่า สิ่งเหล่านั้นมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ก็เพราะมีผีหรือพระเจ้าสิงประจำอยู่ภายในสาระสำคัญอยู่ที่ผีหรือพระเจ้าต่างหาก ไม่ใช่ลำพังไฟ ภูเขานั้นเลย ควรจะบูชาหรืออ่อนน้อมต่อพระเจ้านั้นๆ โดยตรง ต่อมาถึงสมัยที่

<sup>๓๐</sup> มหามกุฏราชวิทยาลัย, พุทธประวัติ ปริเฉทที่ ๑, หน้า ๕๘-๖๖.

จะทำรูปร่างของพระเจ้าขึ้นบูชา จึงเกิดการหาหรือกันขึ้นในพวกนักบวชหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายศาสนา ในที่สุดจึงยุติกันได้ว่า พระเจ้าองค์นั้นมีรูปร่างอย่างนั้นอย่างนี้เป็นต้น เพราะไม่มีใครรู้อะไรดีไปกว่านักบวช ต่อมาพระเจ้าองค์เล็กองค์น้อยจึงมีรูปร่างด้วยกันหมด ถึงกับถูกจัดให้เป็นวงศ์สกุลและมีประวัติอย่างพิสดาร เรื่องราวนั้นๆ แปรมาจนกลายเป็นเรื่องครึ่งผีครึ่งคน ยุคไหนนิยมองค์ไหนกันมาก องค์นั้นจะถูกยกให้เป็นหัวหน้าแห่งพระเจ้าทั้งปวง ครั้นนานเข้าก็เปลี่ยนตัวไป ทำให้พระเป็นเจ้ารู้จักเป็นรู้จักตายตามกาลและสมัยเหมือนกัน บางพวกยังนับถือองค์แรกที่สุด ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ก็เกิดการแตกแยกเป็นนิกายขึ้น และยิ่งนานวันมีเกจิอาจารย์มากขึ้น นิกายต่างๆ ก็มีมากขึ้นตามกันเป็นเหตุเกิดการแต่งตั้งคัมภีร์หรือลัทธิขึ้นแข่งขันกันเอง ลบล้างกันเอง ก่อให้เกิดความฟั่นเฟือนในวงศ์พระเป็นเจ้ายิ่งขึ้น พวกที่ถือพระเจ้าองค์เดียวทนไม่ไหว ต้องอพยพพลีออกไปจากอินเดียก็มี ลัทธิถือผีหรือวิญญาณของบรรพบุรุษ ก็เป็นอีกสาขาหนึ่งของลัทธิถือพระเป็นเจ้านี้ พวกอารยันเดิมได้ถือลัทธินี้ติดมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ พ่อบ้านจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในการบูชาให้ถูกวิธีด้วย มิฉะนั้นผีจะโกรธหรือไม่โปรด และสกุลนั้นก็ไม่ว่าเรื่อง เขามีความคิดเห็นกันว่า พวกเขาชอบดื่มสุราเมรัยและกินเนื้อฉันทใด ผีหรือพระเจ้าย่อมคงชอบฉันทนั้น จึงบูชาด้วยอาหารที่ตนเชื่อว่าคงถูกใจรวมทั้งเหล้าด้วย เรื่องของทิพย์พิงจะเกิดเชื่อกันในตอนหลังเมื่อเขารู้จักพวกเทพเจ้ายกให้เป็นพวกพิเศษแล้ว

(๓) ประเภทที่ถือการประพาศัตตเป็นสรวง ต่อมาเมื่อคนเจ้าปัญญาบางคน เห็นว่าการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของนั้น ยังเป็นการเสียสละต่อพระเป็นเจ้าน้อยเกินไป ถ้าหากยอมพลีเลือดเนื้อและความสุขถวาย พระเป็นเจ้าคงเห็นใจ และโปรดปรานมากกว่าพวกเราเพราะเป็นปฏิบัติบูชากระทำได้โดยยาก จึงเกิดลัทธิบำเพ็ญตบะ ทรมาณกายโดยประการต่างๆ ขึ้น เช่นการละเลยร่างกาย การนอนกลางดิน การอดอาหาร ซึ่งเป็นการกระทำที่พลีเลือดเนื้อหรือความสุขต่อพระเป็นเจ้า ขอให้ทรงประทานพร ถ้าสิ้นชีวิตเพราะเหตุนี้ พระเป็นเจ้าจะโปรดมาก หรือจะได้เป็นพระเจ้า (พรหม) องค์หนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง คือคนเจ้าปัญญาในการจับเค้าเงื่อนเพื่อค้นหาความจริงจากภายในตนเอง ค้นพบอีกแห่งหนึ่งว่า กิเลสหรือความชั่วร้ายในใจ เช่นความกำหนัดในทางกาม ความโกรธ ความหลง นั้นเป็นสิ่งเลวทรามน่ารังเกียจ คนประเสริฐควรจะได้แก่ผู้ที่ไม่มียกเลสเหล่านั้น และกิเลสเหล่านั้น ย่อมลุลกลามมีกำลังมากในเมื่อร่างกายอ่อนแออ่อนค่อนอง แต่จะเบาบางไป หรือไม่ปรากฏในเมื่อร่างกายถูกทรมาณ และถ้าทรมาณจนถึงขีดสุด มันอาจหมดไปไม่มีเหลือ จึงเกิดมีพวกบำเพ็ญพรตด้วยการทรมาณตนอย่างแสนสาหัสยิ่งขึ้นไปกว่านั้น โดยมุ่งหมายจะอย่างกิเลสหรือเผากิเลสซึ่งเคยแผดเผาตนมานานแล้ว พวกนี้มีวิธีประพาศัตตปฏิบัติตามแต่ที่ตนจะเห็นว่าดีที่สุดอย่างไร เช่น ยืนเป็นนิธย์ กระโหย่งเป็นนิธย์ กำมือ (ไม่ยอมหยิบฉวยสิ่งใด) เป็นนิธย์ จนเล็บแทงทะลุฝ่ามือ เปลือยกาย กินอาหารน้อยที่สุด ไม่กินอาหารธรรมดา กินกลบกินรำ นอนบนหนาม ก่อไฟไกล่ตัวโดยรอบเมื่อนั่งอยู่กลางแดดจัดๆ ซึ่งล้วนแต่เจ็บปวด จนใจไม่มีโอกาสหรือสามารถน้อมนึกไปในความใคร่ทางกาม หรือโกรธแค้นเคืองใคร

พยายามทำกันไปจนกว่าจะเชื่อด้วยตนเองว่ากิเลสนั้นๆ ได้หมดแห่งไปแล้ว ใครทำได้อย่างน่าอัศจรรย์มาก จะมีผู้เลื่อมใสมาก บูชาว่าเป็นผู้สำเร็จ ซึ่งเรียกกันในครั้งนั้นว่าเป็นพระอรหันต์

(๔) ประเภทที่ถือปรัชญาหรือปัญญาเป็นสรณะ ในยุคอุปนิษัทและพุทธศาสนาอุบัติขึ้นแล้ว ความคิดของบรรดาคนเจ้าปัญญา ได้แล่นสูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง คือ พบหลักทั่วไปว่าความสงบนิ่งแห่งใจเช่นนั้นยังไม่สูงพอหรือถึงที่สุด เพราะความโง่หรือวิชาสยบตัวซ่อนอยู่ภายใน ยังคงเป็นเหตุให้ท่องเที่ยวไปในวัฏสงสาร กลับไปกลับมาไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ แม้จะเสวยสุขตั้งกลับ ก็ยังกลับมาสู่ทุกข์หรือหม่นแปรอยู่นั่นเอง ทางที่ดีถึงที่สุด จะต้องทำลายความโง่นั้นเสียด้วยปัญญาอันเป็นเครื่องรู้ อย่างแจ่มแจ้งว่า โลกนี้คืออะไร อาตมันคืออะไร เกิดขึ้นอย่างไร เพื่ออะไร ดับไปอย่างไร พวกนี้ยอมรับเอาวิธีทำให้สงบผ่องใสของพวกแรกมาเป็นเบื้องต้นของตน ทำนองเดียวกับสมาธิหรือสมถะเป็นบูรพภาคของปัญญา หรือวิปัสสนาตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา ลัทธิประเภทนี้ เป็นการสร้างความเชื่อชนิดหนึ่ง แต่เป็นความเชื่อที่เฉียบขาดตายตัว ด้วยอำนาจปัญญาที่แล่นไปตามเหตุผลนั้นๆ แล้วสันนิษฐานดิ่งลงถึงที่สุดว่าต้องเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่เป็นอย่างนั้น ไม่ยอมเชื่ออย่างอื่น และไม่ยอมให้ความระแวงอย่างอื่นเกิดขึ้นแทรกแซงอีกต่อไป ความเชื่อหรือความเห็นเช่นนี้สูงกว่าความเชื่อในยุคแรกที่เชื่อพระเจ้าหรือผี ซึ่งตกไปในฝ่ายมลาย ไม่ทำให้ใจเบา เป็นสุขได้อย่างอิสระเหมือนวิธีหลัง แต่ถึงกระนั้น เมื่อคนเจ้าปัญญาคนแรกพบวิธีใหม่แล้ว จะเป็นการพบอย่างถูกต้องและตลอดถึงที่สุดก็หาไม่ ยังมีที่ต่างคนต่างพบ สูง ต่ำ ผิด ถูก คนปนกันไป ซึ่งในที่สุดพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงอุบัติขึ้นเป็นจอมยอดแห่งศาสดาผู้สอนศาสนา สามารถวางรูปโครงสร้างของพระองค์ให้มีพร้อมทั้งความเชื่อคือวัตรและปรัชญา ทั้งนี้เพราะเหตุว่าสัตว์โลกมีใจสูง ต่ำ แก่ อ่อน กว้างแคบเป็นชั้นๆ ที่มีใจต่ำก็เหมาะแก่ความเชื่อและศีลธรรมชั้นต่ำ อันเขาจะพึงเชื่อและทำตามคำสอนของพระองค์ ซึ่งมีเหตุผลเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าควรทำตามอยู่เสมอ ที่มีใจสูง ก็เลยขึ้นไปจนถึงอาจรู้ปรารถนาธรรม คือ รู้ว่าอะไรเป็นทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความรู้ที่ไม่มีความรู้อะไรประเสริฐยิ่งกว่า ทั้งนี้ทำให้กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนามีทั้งศรัทธา ศีลธรรม และปรัชญา จึงสามารถช่วยสัตว์โลกไว้ได้ทั้งหมดทุกชั้นทุกภูมิ นอกจากภูมิปทปรมะไม่ยอมรับถือหรือถือเอาศาสนาใดๆ ไม่ได้เสียจริงๆ เพราะเหตุนั้น พระพุทธศาสนาจึงควรกล่าวได้ว่า เป็นศาสนาของโลก เป็นศาสนาที่โลกควรสนใจในการเรียนรู้พุทธประวัติเรื่องราวของพระองค์อย่างยิ่งด้วย<sup>๓๑</sup>

สรุปว่า ประชาชนอินเดียส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดู เป็นศาสนาที่ไม่มีศาสดาและเป็นศาสนาที่เน้นเรื่องพระเจ้า ได้แบ่งชั้นวรรณะของคนตามชาติกำเนิด แต่ละวรรณะไม่สามารถเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันด้วยกิจกรรมใดๆ แต่ละวรรณะได้แบ่งหน้าที่ของตนโดยเฉพาะ จึงเข้าลักษณะต่างกลุ่มต่างวรรณะ ต่างคนต่างอยู่ ไม่ปะปนกัน มีความรังเกียจเคียดชังที่ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมีคนนับถือ

<sup>๓๑</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕-๗๕.

ศาสนาอื่น เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม ซิกข์ และเซน จึงต่างแยกกันอยู่เป็นหมู่เหล่า ไม่สังสรรค์กัน แต่ละกลุ่มต่างก็ปรับปรุงตนให้เข้ากับธรรมชาติ และสภาพของสังคม ผู้คนในชนบทจึงอยู่กันอย่างโดดเดี่ยว เฉพาะคนในศาสนาหรือวรรณะเดียวกัน ลัทธิศาสนาของอินเดียได้เปลี่ยนแปลงมาตามกาลตามสมัยมากมาย สมกับที่เป็นประเทศกว้างขวาง และมีอายุยืนประเทศหนึ่งในประวัติศาสตร์ มีวัฒนธรรมของตนเองติดต่อกันตลอดมาเป็นเวลานาน เนื่องจากประเทศอินเดียเป็นแหล่งกำเนิดพระศาสนาที่มีความสำคัญในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนา ชาวอินเดียจึงถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญที่สุด ระบบครอบครัวของอินเดียเป็นระบบครอบครัวร่วม หรือครอบครัวขนาดใหญ่ สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย ปู่ ย่า พ่อ แม่ ลูก หลาน และ เหลน อยู่ร่วมกันภายในครอบครัวเดียว ผู้อาวุโสที่สุดของฝ่ายชายจะเป็นหัวหน้าครอบครัว แม้สังคมของอินเดียจะมีความนับถือเรื่องวรรณะอยู่ แต่ไม่ปรากฏมากเหมือนกัน การดำเนินชีวิตของชาวอินเดียจะยึดถือศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ กว่าร้อยละ ๗๙ ของประชากรนับถือศาสนาฮินดู ร้อยละ ๑๕ นับถือศาสนาอิสลาม ที่เหลือร้อยละ ๒.๕ นับถือศาสนาคริสต์ นอกนั้นนับถือศาสนาพุทธส่วนมากอยู่ ลาตัก หิมาจัล สิกขิม อัซสัม เบงกอลตะวันตก และโอริสสา ศาสนาซิกข์ในรัฐปัญจาบ และศาสนาเซนในรัฐคุชราต และอื่นๆ รวมทั้งพวกนักบวชที่นับถือนิกายต่างๆ อีกมากมาย มีประมาณ ๔๐๐ ศาสนาทั่วอินเดีย และประชาชนชาวอินเดียมีการปฏิบัติตามความเชื่อในศาสนาของตนอย่างเคร่งครัด อิทธิพลของศาสนาได้กำหนดวิถีชีวิตของชาวชนบทในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านสติปัญญา อารมณ์ แนวทางการปฏิบัติ รูปแบบของศิลปะ และบรรทัดฐานของสังคมทางเชื้อชาติ ลัทธิศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนชาติอินเดียอย่างยาวนาน กว่า ๒,๐๐๐ ปี ก่อนพุทธศาสนาจะถือกำเนิด และได้หักล้างแนวคิดวิถีชีวิตตลอดถึงวัฒนธรรมประเพณีหลายอย่าง จนเป็นเหตุให้ลัทธิศาสนาพราหมณ์ต้องปรับแนวคิดและวิธีการในหลายด้าน แต่เมื่อพุทธศาสนาเสื่อมไปจากอินเดีย ลัทธิศาสนาพราหมณ์ – ฮินดูก็กลับมามีบทบาทและอิทธิพลเหนือวิถีชีวิตของคนอินเดียอย่างเดิม และฝังรากลึกจนปัจจุบัน

### ๒.๒.๓ แนวคิดทางปรัชญาก่อนพุทธกาล

ลัทธิต่างๆ มีแนวคิดทางปรัชญาที่หลากหลาย เกี่ยวกับเรื่องลึกลับเป็นปรมาตมธรรมด้านหนึ่ง ซึ่งเจ้าลัทธิมีเหตุผลพร้อมที่จะยืนยันและพิสูจน์จนถึงมติที่สุดเด็ดขาดลงไปเป็นเรื่องราวสำหรับยุคดึกดำบรรพ์ก่อนยุคนั้น แม้จะมีผู้คิดและเชื่อหรือวางลัทธิลึกลับบางอย่างก็ไม่มีเหตุผลที่จะพิสูจน์แก่ผู้ถาม จึงไม่จัดเป็นปรัชญา เรียกเพียงศรัทธาอย่างที่เคยเรียกมาแล้วในตอนว่าด้วยศาสนา

วัฒนธรรมทางจิตใจแสดงว่า “นักคิดซึ่งเป็นเจ้าของลัทธิคิดและวางหลักสืบทอดกันมาเป็นลำดับ และสืบทอดเข้ากันกับลัทธิของผู้อื่นได้อย่างกลมกลืนและเป็นระบบปรัชญาที่เก่าแก่สืบมาจนปัจจุบัน”<sup>๓๒</sup>

คุณลักษณะแนวคิดจะเกี่ยวข้องกับความตาย เช่น

ตายแล้วเกิด ตายแล้วสูญ เกี่ยวกับความสุขและความทุกข์ เช่นความสุขความทุกข์ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ความสุขความทุกข์มีเหตุ มีปัจจัย เกี่ยวกับความเที่ยงทุกอย่าง เที่ยงบางอย่าง เกี่ยวกับที่สุด โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด โลกมีที่สุดบางอย่าง มีก็มีใช่ ไม่มีก็มีใช่ เกี่ยวกับสัญญา สัตว์เช่นนั้น ตายแล้วมีสัญญา สัตว์เช่นนั้นตายแล้วไม่มีสัญญา สัตว์เช่นนั้นตายแล้วมีก็มีใช่ไม่มีก็มีใช่ และเกี่ยวกับนิพพาน กามสุขเป็นนิพพาน ฌานสุขเป็นนิพพานพวกหนึ่งว่า ไม่ควรบัญญัติอะไรว่าเป็นอย่างไรทั้งสิ้น การไม่บัญญัติย่อมดีกว่า เพราะสิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่การบัญญัติ เพราะไม่มีกฎเกณฑ์อะไรเลย<sup>๓๓</sup>

แนวคิดและลักษณะที่สืบทอดและปฏิบัติมาอย่างยาวนานนี้ สามารถเปรียบเทียบกับหลักคำสอนในพุทธศาสนาได้ ดังนี้

(๑) พวกที่ถือว่าตายแล้วเกิด ถือว่าเกิดไม่มีที่สิ้นสุดก็มี มีที่สิ้นสุดก็มี มีที่สุดลงเพียงชาติสุดท้ายแล้วคงอยู่ ไม่เกิดไม่ตายต่อไปอีกก็มี พวกนี้ย่อมประกอบความดีงามต่างๆ เพื่อการเกิดที่ยิ่งขึ้นในข้างหน้า พวกที่ถือว่าตายแล้วไม่เกิด ก็คิดสั้น ๆ แคบ ๆ แสวงประโยชน์ส่วนตน ตามอำนาจความอยากหรือความเห็นแก่ตนถ่ายเดียว ยอมรับว่าตนมีเพียงชาติที่กำลังเป็นอยู่นี้เท่านั้น เลยจากนั้นไป ไม่รับเอาเป็นของตน ทำให้เบ้าภาระทางจิตใจไปได้ไม่น้อย จึงมีผู้ชอบถือกันมาก ทั้ง ๒ พวกนี้เรียกตามฝ่ายพระพุทธศาสนาว่าสัสสตทิฐิและอุจเฉททิฐิ ส่วนพระพุทธศาสนาไม่สอนเช่นนั้น คือไม่บัญญัติว่า เกิดหรือไม่เกิดอย่างไรเลย แต่วางหลักไว้ว่า สิ่งทั้งหลายมีเหตุมีปัจจัยที่ทำให้เกิด ให้แปรให้แตกดับ ถ้าสิ่งใดยังอยู่ได้อำนาจเหตุปัจจัยนั้นๆ ก็ต้องเกิด แปร และดับ เรื่อยไปจนกว่าจะหลุดพ้นจากอำนาจแห่งเหตุและปัจจัย

(๒) พวกที่ถือว่า ความสุขความทุกข์ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรนั้น เขาอธิบายว่า สิ่งนั้นๆ เป็นมาของมันเอง เพื่อมันเอง โดยมันเอง มีใครบันดาลได้ สร้างได้ หรืออะไรปรุงแต่งได้ พวกนี้พากันวางเฉยแล้วแต่เหตุการณ์จะเป็นไป ไม่ชวนชวายเป็นการอ้อนวอน การละชั่ว การทำดี ตามคำสอนของใคร ที่ทำการงานก็เพียงเพื่อปากเพื่อท้องที่จำเป็น ไม่เกี่ยวกับสุขทุกข์ซึ่งมีลักษณะแห่งโชคชะตา ความรุ่งเรืองหรือความวิบัติ เป็นของธรรมดาสำหรับพวกนี้ เมื่อถือไว้ด้วยใจอันเข้มแข็งเด็ดขาด ก็เบาใจหมดภาระทางใจเช่นเดียวกันจึงมีผู้ถืออุจลัทธิอื่นๆ เรียกว่า อเหตุกทิฐิ พวกที่ถือว่าสุขทุกข์มีเหตุปัจจัยนั้น ถือว่ามาจากสิ่งอื่นและผู้อื่นสร้างสรรค์บันดาล หรือปรุงแต่งขึ้น และยังแยกกันเป็น ๒ พวก

<sup>๓๒</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

<sup>๓๓</sup> เสฐียร พันธงศรี, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๘๙.

พวกหนึ่งถือปัจจัยภายนอก คือพระเจ้าเป็นผู้สร้าง พระเจ้าทั่วไปหรือเพื่อนสัตว์ด้วยกันตลอดจนวัตถุที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เป็นผู้ประสาทสุขให้แก่ตน อีกพวกหนึ่งถือปัจจัยภายใน คือ การกระทำทางกาย วาจา ใจ ของตนเป็นปัจจัย ว่าทำชั่วได้ทุกข์ ทำดีได้สุข โดยไม่ต้องเนื่องหรือสำเร็จมาจากสิ่งภายนอกนั้นเลย ส่วนพระพุทธศาสนาสงเคราะห์ลงได้ในพวกหลัง ทั้งชี้และพิสูจน์ได้ถึงที่สุดของความสุขและความทุกข์จริงๆ ยิ่งกว่าที่เคยสอนกันมาด้วย พวกก่อน ๆ สอนดิ่งดิ่งไปในทางใดก็ทางหนึ่งใน ๒ ทาง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตakilมณานุโยค แต่พุทธศาสนาสอนมัชฌิมาปฏิปทา

(๓) เกี่ยวกับความเที่ยง พวกที่ถือว่าเที่ยงทุกอย่างหรือทุกคนถือว่าทุกคนเกิดมาเป็นอย่างไร ก็คงเป็นเช่นนั้นเสมอไป ชีวิตก็ดวงนั้น สรีระก็ร่างนั้น และทุกคนเป็นอย่างนั้น อีกพวกหนึ่งถือว่าเป็นเช่นนั้นบางคน เช่นเฉพาะเทพบางองค์เป็นต้น ส่วนคนอื่นแปรปรวนไม่แน่นอน ส่วนพระพุทธศาสนาสอนว่า ไม่เที่ยงสำหรับสิ่งที่อยู่ใต้อำนาจเหตุปัจจัย เว้นแต่สิ่งที่อยู่นอกเหนือเหตุปัจจัย หรือที่เรียกว่าอสังขตธรรม

(๔) เกี่ยวกับที่สุด คือ ดับสูญสิ้นไป พวกหนึ่งว่าโลกและสัตว์โลกมีที่สุดแห่งการแปรปรวนหรือท่องเที่ยว พวกหนึ่งว่าไม่มี อีกพวกหนึ่ง แบ่งรับแบ่งสู้ว่ามีแต่บางอย่าง อีกพวกหนึ่งปฏิเสธว่า จะว่าอย่างไร (ใน ๓ อย่างที่ว่ามาแล้ว) ก็ไม่ใช่ทั้งนั้นส่วนพระพุทธศาสนาไม่ยืนยันเกี่ยวกับที่สุด แต่ยืนยันเกี่ยวกับเหตุผลว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเหตุ ย่อมหยุดหรือสิ้นสุด สิ่งที่ยังไม่สิ้นเหตุย่อมวนเวียนไปตามเหตุของสิ่งนั้นๆ

(๕) เกี่ยวกับสัญญา พวกหนึ่งบัญญัติว่า สัตว์ที่มีลักษณะเช่นนี้ๆ ตายแล้วเกิดเป็นสัตว์มีสัญญา (คือสัตว์ที่มีวิญญาณครบถ้วนตามธรรมดา) พวกอื่นแย้งว่า ต้องอย่างนี้ๆ ต่างหาก (มีแย้งกันหลายพวก) ในส่วนที่ว่าไปเกิดเป็นสัตว์ไม่มีสัญญา คือ อสัญญีสัตว์ มีสักแต่ว่ากายล้วนๆ ไม่มีวิญญาณและเนวสัญญานาสัญญี มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีก็ไม่เชิงนั้น ก็มีพวกที่บัญญัติและแย้งต่างๆ กันทำนองเดียวกัน ทั้งหมดนี้เป็นเพียงลัทธิความคิดเห็นและความเชื่ออันตายตัวลงไปอย่างหนึ่งๆ ซึ่งนักคิดเจ้าลัทธิในสมัยนั้นยืนยันต่อกันเท่านั้น

(๖) เกี่ยวกับนิพพาน เมื่อมีความต้องการนิพพาน ซึ่งมีความหมายว่ายอดสุขไม่มีความทุกข์เหลือ ก็มีผู้สอนต่างๆ กัน ภาวะอย่างนั้นๆ เป็นนิพพาน พวกหนึ่งว่าความอึดอัดไปด้วยกามคุณสมอยากสมปรารถนาทุกอย่างเป็นนิพพาน พวกหนึ่งว่า ดวงจิตที่ว่างจากกามคุณ ว่างจากความนึกคิด ว่างจากความอึดอัด จิตสนิท สงบอยู่ต่างหากเป็นนิพพาน (แบ่งเป็น ๔ ชั้น คือ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน) ส่วนพระพุทธศาสนาสอนว่า ความที่จิตรู้สิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง หมดความยึดถือทุกสิ่งด้วยอำนาจปัญญา มิใช่ด้วยอำนาจการบังคับ เช่น พวกที่ ๒ นั้นเป็นนิพพาน เพราะจิตเป็นอิสระ ไม่มีอะไรจะกลับท้อหุ้มฉาบหาได้อีก

(๗) พวกบัญญัติไม่ตายตัว พวกนี้ไม่สามารถบัญญัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ตายตัวชัดเจนลงไป เพราะไม่รู้จริงบ้าง เพราะเล่นสำนวนการพูดบ้าง กลัวจะเป็นมุสาวาทบ้าง จึงพอใจที่จะบัญญัติ

ว่าอย่างไร ก็ไม่ใช่ หรือถ้าจะกล่าวให้เป็นรูปลัทธิกระชับขึ้น ก็ต้องกล่าวว่าพวกนี้บัญญัติว่า “สิ่งนั้นๆ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่จะบัญญัติลงไปว่าอย่างไรได้เลย” พวกที่บัญญัติเช่นนี้ ก็มีอยู่หลายพวก ตามแต่จะปรารถนาอะไรๆ เป็นปัญหา แต่ในที่สุดก็เบี่ยงบ่ายเหมือนกันหมด<sup>๓๔</sup>

เจ้าลัทธิ ซึ่งเป็นคนที่มีปัญญา มีการคิดค้นปรมาตธรรมมาตั้งแต่ปลายแห่งยุคพระเวท ตลอดถึงยุคพุทธกาล เมื่อการศึกษาประเภทนี้สูงขึ้น ก็มีคนสนใจคิดและฟังสูงขึ้น เกียรติยศในการเป็นเจ้าลัทธิเช่นนี้ ก็ค่อยสูงขึ้นตามลำดับ ตกลงถึงยุคใกล้พุทธกาลปรากฏว่าทัดเทียมกับเกียรติแห่งความเป็นพระราชา ต่างกันก็เพียงแต่ฝ่ายหนึ่งเป็นเกียรติทางโลก และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นทางธรรม ข้อนี้นี้จะเห็นได้จากน้ำหนักคำทำนายอนาคตของพระสิทธัตถราชกุมาร ผู้ประกอบด้วยมหาบุริสลักษณะว่า ถ้าไม่成为พระเจ้าจักรพรรดิ ก็ต้องเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในยุคร่วมพุทธกาล มีเจ้าลัทธิใหญ่ อยู่ ๖ คณะ เรียกว่า ๖ ครุฑทั้ง ๖ คือ ปุณณกัสสปะ มักขลิโคศล อชิตเกสกะมพล ปุทฺธกัจจายณะ นิคคณานุบุตร และสัณฺฑยเวลล์ภานุบุตร ต่างก็มีเกียรติเป็นคณาจารย์ที่ได้รับการสักการบูชาของพระราชาและคนทุกชั้น คนทั้งหลายเชื่อกันว่าเป็นพระอรหันต์ เช่นเดียวกับความเชื่อของพุทธบริษัทในพระพุทธองค์ในยุคต่อมา และลัทธิทั้ง ๖ ดังนี้

๑) ปุณณกัสสปะ มีลัทธิว่า ไม่มีกรรม สิ่งใดที่ทำลงไป ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เท่ากับไม่ได้ทำ ไม่มีบุญหรือบาปเกิดขึ้น เพราะเหตุนั้น นอกจากผลได้ผลเสียทางวัตถุที่ปรากฏแก่คลองจักษุชัดๆ เช่น ฆ่าสัตว์ก็ได้กิน เป็นต้น จัดเป็นอกิริยทมิฏฐิ

๒) มักขลิโคศล มีลัทธิว่า ไม่มีการกระทำที่เป็นเหตุของความบริสุทธิ์หรือเศร้าหมอง ตนเองก็ทำให้ตนไม่ได้ ผู้อื่นก็ทำให้ไม่ได้ สัตว์เศร้าหมองเองตามธรรมชาติที่มีการเวียนว่ายไปในวัฏสงสารเป็นธรรมดา และสัตว์ก็บริสุทธิ์ได้เอง ในเมื่อได้เวียนว่ายไปในกามินั้นๆ มีจำนวนเท่านั้นๆ ครั้ง จนครบกำหนดเหมือนกันทุกคนแล้วเปรียบเหมือนกลุ่มด้ายที่คนจับปลายไว้ข้างหนึ่งแล้วขว้างไป เมื่อลึงไปจนหมดกลุ่ม ก็หยดกลิ้งพร้อมกันฉันใด คนกับสงสารวัฏก็ฉันนั้น ใครจะรีบมบุญให้สุกก่อนกำหนดมิได้เลย ทุกคนจะต้องเวียนว่ายเท่ากันหมด เป็นแต่การตั้งต้นมิได้พร้อมกัน คนเราจึงกำลังแตกต่างกันอยู่ในระดับนี้ ไม่มีเหตุปัจจัยอันใดที่จะทำให้คนเราเศร้าหมองลง หรือบริสุทธิ์ขึ้น เร็วหรือช้าแปลกไปกว่ากฎธรรมดาตามที่กล่าวมาแล้ว ลัทธินี้เรียกว่า อเหตุกทมิฏฐิ

๓) อชิตเกสกะมพล มีลัทธิว่า ไม่มีอะไรเลย หลงเรียกอย่างนั้นอย่างนี้กันไปเปล่าๆ ไม่มีคน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุญ ไม่มีบาป ไม่มีมารดาบิดา ไม่มีสมณะและพราหมณ์ ฯลฯ มีแต่การประชุมของดิน น้ำ ไฟ ลม แล้วกลับแยกกัน แยกกันแล้วก็สิ้นสุดกันเพียงนั่นเอง ทานเป็นการบัญญัติของคนโง่ การบูชาอัญชลันเพียงถูกเป็นขี้เถ้า หามีอะไรต่อจากนั้นไปอีกไม่ นี่เรียกว่า นัตถิกทมิฏฐิ และอุจเฉททมิฏฐิ

<sup>๓๔</sup> หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสาคร เล่ม ๒, หน้า ๓๔๘-๓๔๙.

๔) ปุทธกัจจายณะ มีลัทธิว่า กายคือสภาพซึ่งจะผา่แล่งหรือจะทำให้ผันแปรต่อไปอีกมิได้แล้ว มีอยู่ ๗ อย่าง คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม สุข ทุกข์ และชีวะ เหล่านี้มันคงอยู่ในตัวเอง ใครจะทำให้เจ็บหรือให้วิปริตอย่างใดมิได้ ให้ได้ยินได้ฟัง หรือรักโกรธอะไรก็ได้ เพราะฉะนั้น ใครทำอะไรให้แก่ใคร แม้ว่าใครจะตัดศีรษะใครหรือแกล้งเนื้อใครๆ ก็ไม่เป็นอันทำ เพราะเป็นเพียงธาตุเช่น ธาตุดิน เป็นต้น ข้าแรกตัวไปตามระหว่างกายหรือธาตุเท่านั้น เช่นเดียวกับมีดผ่านน้ำ ไม่มีใคร บำรุงใคร ไม่มีใครฆ่าใคร จัดเป็นประเภทนัตถิกทิกฏฐิ

๕) นิครนถนาฏบุตร มีลัทธิว่า ผู้ที่จะเป็นนิครนถ์ได้ จะต้องพยายามเป็นอย่างดีในฐานะทั้ง ๔ คือ

- (๑) ห้ามกันบาป ด้วยธรรมที่เป็นเครื่องห้ามกันบาป
- (๒) ประกอบในธรรม อันเป็นเครื่องประกอบเพื่อหมดบาป
- (๓) กำจัดทำลายบาปนั้นๆ ด้วยธรรมอันเป็นเครื่องกำจัด
- (๔) เป็นผู้ลุดถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ด้วยธรรมเครื่องกำจัดบาปนั้นๆ

ผู้ใดทำได้ดังนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ลุดถึงอาตมัน จบการบำเพ็ญ ตั้งอยู่ตลอดอนันตกาล จะเห็นได้ว่า หลักร้างๆ เช่นนี้ พ้องกับหลักพระพุทธศาสนา เช่น หลักกรรม เป็นต้น ที่ตรงกันก็มีบ้างบางส่วน แต่ความหมายหรือคำแปลของคำนั้นมีการกระทำและลักษณะผิดกันเท่านั้น จึงปรากฏว่าลัทธินี้เป็นคู่แข่งกันกันอย่างใกล้เคียงกับพระพุทธศาสนาแม้โบราณ แม้ในสมัยปัจจุบัน ก็มีการขยายตัวเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ที่แปรรูปลัทธิแยกนิกายออกไปก็มี ในบาลีเรียกลัทธินี้ว่า จตุยัมสังวรลัทธิ แปลว่า ลัทธิสอนการสังวรด้วยนิยมกรรม ๔ อย่าง

๖) สัตยชัยเวลัฏฐบุตร มีลัทธิค่าน คือ ปฏิเสธทั้งหมดว่า เรื่องนั้นๆ จะบัญญัติว่าอย่างนั้นก็มีใช่ และอย่างนั้นก็มีใช่ หรืออย่างไหนก็มีใช่ทั้งหมด และเรื่องอื่นก็อย่างเดียวกันอีก ตกลงว่าเป็นลัทธิที่ปฏิเสธว่ามีใช่ไปหมด ซึ่งดูเหมือนว่าจะอย่างไรก็ตาม จะบัญญัติลงไปว่าอย่างไรหาได้ไม่ หรือไม่ยอมบัญญัติอะไรขึ้นนั่นเอง ในบาลีเรียกว่า วิกเขปลัทธิ<sup>๓๔</sup>

สรุปว่า ลัทธิทั้งหมดนี้มีบทบาทและอิทธิพลเหนือวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวอินเดียในยุคก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ เมื่อพระพุทธองค์เริ่มประกาศพระพุทธศาสนา มีการปะทะกับลัทธิเหล่านี้ ซึ่งเป็นเพียงหลักฝ่ายอุดมคติอันดิ่งลงไปในด้านใดด้านหนึ่งอย่างเดียว หรือไม่ยืนยันอันใดเสียเลย พระพุทธศาสนาจึงมีศรีรุ่งโรจน์ เพราะสอนหลักมัชฌิมาปฏิปทา มีทั้งประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์โลกหน้า และปรมาตมประโยชน์คือนิพพาน ทั้งธรรมสำหรับคนมีปัญญาอ่อน คนมีปัญญปานกลาง และคนฉลาด พร้อมทั้งชี้ให้เห็นเหตุผลได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่น อาจพิสูจน์ได้

<sup>๓๔</sup> Warren Matthews, **World religions**, (USA : Wadsworth Cengage Learning, 2010), pp. 80-83.

จึงเป็นที่พอใจของมหาชนยิ่งกว่าลัทธิอื่นใด และประชาชนในอินเดียได้ถูกแบ่งชั้นวรรณะโดยประการทั้งปวง ตั้งแต่การสมรส การเกิด การศึกษา การอาชีพ การเป็นอยู่ และการตายเป็นที่สุด แม้แต่การปฏิบัติธรรม ก็คงเป็นไปตามวรรณะ ไม่ปรากฏมีศาสดาเจ้าลัทธิคนใดสอนถึงลัทธิเสมอภาคในธรรมปฏิบัติ เมื่อพระพุทธเจ้าผู้อยู่ในวรรณะกษัตริย์ทรงสั่งสอนว่ากษัตริย์ พราหมณ์ ไวศยะ หรือศูทรก็ตาม เมื่อทำบาปก็ไปสู่ทุกคติเสมอกัน เมื่อทำบุญกุศล ก็ไปสู่สุคติเสมอกันและทรงบัญญัติว่าผู้อุปสมบทในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นวรรณะใด ต้องเคารพกันตามอายุพรรษาเสมอกัน เพราะฉะนั้น พระองค์จึงได้รับการต้อนรับนับถือของชนทุกชั้นวรรณะ

### ๒.๓ กำเนิดและพัฒนาการเกี่ยวกับระบบวรรณะสี่ในสังคมอินเดีย

ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูมีแหล่งกำเนิดในเอเชียใต้ แถบประเทศอินเดียและประเทศปากีสถาน เป็นศาสนาที่เก่าแก่มากที่สุดในโลกศาสนาหนึ่ง มีอายุมากกว่า ๕,๐๐๐ ปี ผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูถือว่าศาสนาของตนไม่มีจุดกำเนิดและไม่มีจุดสิ้นสุดจะคงอยู่คู่โลกนิรันดร์ ศาสนาพราหมณ์หรือศาสนาฮินดูเป็นศาสนาเดียวกัน คำว่า ศาสนาพราหมณ์ มีความหมายว่า “ศาสนาของพระพรหม” ต่อมาได้ปฏิรูปให้เป็น ศาสนาฮินดู คำว่า “ฮินดู” เป็นคำที่ใช้เรียกชาวอารยันที่อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานในลุ่มแม่น้ำสินธุซึ่งอยู่ในประเทศปากีสถานในปัจจุบัน ชนชาวอารยันได้พัฒนาศาสนาพราหมณ์โดยการปฏิรูปคำสอนเดิมและเพิ่มเติมคำสอนใหม่ๆ ลงไปผสมกับความเชื่อดั้งเดิมของชนพื้นเมืองหรือชาวมิลิกกะหรือทาสๆ แต่ไม่ได้เรียกศาสนาใหม่ว่า “ฮินดู” เพียงแต่เรียกว่า “สนาตนะธรรม” หรือกฎธรรมชาตินิรันดร์ ต่อมาชาวตะวันตกจึงเรียกศาสนาของคนแถบแม่น้ำสินธุว่า “ศาสนาฮินดู” เพราะฉะนั้นศาสนาพราหมณ์จึงมีอีกชื่อในศาสนาใหม่ว่าฮินดู ปัจจุบันนี้ศาสนิกชนพราหมณ์-ฮินดูส่วนมากอยู่ในประเทศอินเดีย ส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในประเทศอื่นๆ เช่น ศรีลังกา บาห์ลี อินโดนีเซีย ไทย และแอฟริกาใต้ โดยทั่วไป ถือว่าชาวฮินดูเชื่อว่ามีเทพเจ้าสูงสุด ๓ องค์ ได้แก่

๑) พระพรหม ซึ่งเป็นผู้สร้างโลก เป็นเทพเจ้ายิ่งใหญ่ของพราหมณ์ พวกพราหมณ์ถือว่าตนเกิดมาจากปากของพระพรหม กษัตริย์เกิดมาจากแขน แพศย์หรือไวศยะเกิดมาจากขาหรือตะโพก ส่วนศูทรเกิดมาจากเท้าของพระพรหมตามความเชื่อของชาวอินเดียสมัยนั้น พระพรหมเป็นผู้สร้างสากลจักรวาล รวมทั้งมนุษย์ สัตว์และพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ ทำนองเดียวกับที่ชาวคริสต์เชื่อเรื่องพระเจ้า (god) ของเขา พระพรหมไม่เพียงแต่สร้างมนุษย์เท่านั้น แต่ยังกำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ด้วย ใครจะได้สุขได้ทุกข์ ได้ดีได้ชั่วอย่างไร วาสนา ชะตาชีวิตจะสูงต่ำอย่างไรก็สุดแล้วแต่พระพรหมจะบันดาล เรียกว่า พรหมลิขิต

๒) พระอิศวรหรือพระศิวะ เป็นผู้ทำลาย พวกอินเดียเหนือได้มีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าอีกองค์หนึ่ง คือ พระศิวะหรือบางทีก็เรียกว่า พระอิศวร สี่พระกายขาว (เพราะชาวอินเดียเหนือแถบภูเขาหิมาลัยส่วนมากผิวขาว) แต่คุดันใช้อำนาจแบบเดียวกับพวกอริยกะหรืออารยัน มีมเหสี คือ

พระอุมา ซึ่งมีความงามมาก ทั้งสองพระองค์ประทับ ณ ยอดเขาหิมาลัย เจ้าแม่กาลีที่ดูร้ายก็เป็นปางหนึ่งของพระอุมา

๓) พระวิษณุ หรือ พระนารายณ์ เป็นผู้ปกป้องและรักษาโลก ชาวอินเดียได้มีความเชื่อเรื่องเทพเจ้าอีกองค์หนึ่ง คือ พระวิษณุ หรือ พระนารายณ์ สี่พระกายนิลหรือดำ (เพราะชาวอินเดียได้ส่วนมากผิวดำ) ประทับ ณ เกษียรสมุทร (ทะเลนม) บนหลังอนันตนาคราช (ชาวอินเดียได้อยู่ติดทะเล หากินและคู้้นเคยทางทะเล) พระนารายณ์หรือพระวิษณุมีลักษณะสุภาพอ่อนโยน เมตตาปรานี และในทำนองเดียวกับชาวอินเดียได้ ชอบเป็นนักรู้มากกว่าเป็นนักรบ และเป็นเจ้าของถิ่นเดิมชาวอินเดีย<sup>๓๖</sup>

ลัทธิศาสนาพราหมณ์เป็นลัทธิศาสนาที่ไม่มีศาสดาเป็นผู้ประกาศศาสนา เป็นศาสนาของชาวอารยะ (ภาษาบาลีเรียกว่าชาวอริยกะ) ซึ่งเชื่อกันว่าอพยพมาจากยุโรป เข้ามาสู่อินเดียเมื่อราว ๓,๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว ชาวพราหมณ์เชื่อว่าศาสนาพราหมณ์สืบทอดมาจากคัมภีร์พระเวทซึ่งเชื่อว่าฤๅษีในสมัยก่อนได้รับโดยตรงจากพระเป็นเจ้าจึงมีชื่อเรียกรวมๆ ว่าคัมภีร์ศรุต จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้เราทราบว่าชาวพื้นเมืองเดิมที่บริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุเป็นเจ้าของวัฒนธรรมซึ่งเรียกกันว่าอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ (ราว ๒,๐๔๗-๑,๓๕๗ ปี ก่อนพุทธศักราช ) เป็นอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรือง เพราะมีการสร้างเมืองที่มีผังเมืองเป็นระเบียบ ประชาชนมีการอาบน้ำตามพิธีทางศาสนาเคารพบูชาเทพเปลือยกายที่มีเขาและมีสัตว์แวดล้อม กราบไหว้เทพที่สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้ นับถือสัตว์คล้ายวัวมีเขาหนึ่งเขา ศาสนาของชาวพื้นเมืองเดิมแตกต่างจากศาสนาของชาวอารยะที่อพยพเข้ามาในภายหลังที่มาตั้งรกรากยุคแรกๆ ที่ลุ่มแม่น้ำสินธุ ชาวอารยะยุคแรกๆ เคารพนับถือเทพหลายองค์ที่เป็นพลังอยู่เบื้องหลังธรรมชาติซึ่งยังไม่มีรูปร่างแบบรูปร่างมนุษย์อย่างชัดเจนเหมือนเทพในศาสนาพราหมณ์ยุคหลัง ยุคที่ชาวอารยะเข้ามานั้น อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุได้ล่มสลายไปแล้ว แต่ศาสนาของชาวพื้นเมืองเดิมก็ยังคงมีผู้นับถือต่อมาและได้มีอิทธิพลต่อศาสนาของชาวอารยะในสมัยหลัง ชาวอารยะยุคแรกๆ มีคัมภีร์ทางศาสนาเรียกว่าคัมภีร์พระเวทซึ่งใช้ภาษาสันสกฤต มี ๓ เวท คือ ๑) ฤคเวท ๒) สามเวท ๓) ยชุรเวท

ฤคเวทเป็นคัมภีร์ทางศาสนาที่เก่าที่สุดในโลกแต่งขึ้นเมื่อระหว่าง ๙๕๗-๒๔๗ ก่อนพุทธศักราช โดยประมาณ ต่อมาเมื่อฤทเวท (Atharvaveda) เพิ่มเข้ามารวมเป็น ๔ เวท ศาสนาพราหมณ์ในปัจจุบันแม้จะมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากศาสนาของชาวอารยะยุคแรกๆ แต่ชาวพราหมณ์ก็ยังถือว่าคัมภีร์พระเวทเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์และเป็นต้นตอของศาสนาพราหมณ์ พัฒนาการไปสู่ความเป็นศาสนาพราหมณ์ผ่านทางคัมภีร์ต่างๆ ในสมัย

<sup>๓๖</sup> จานงค์ ทองประเสริฐ, **ปรัชญาประยุกต์ชุดอินเดีย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทต้นอ้อ แกรมมี จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓๑๖.

ต่อมา คือ คัมภีร์พราหมณะ คัมภีร์อาร์ณยกะ คัมภีร์อุปนิษัท คัมภีร์รามายณะ (รามเกียรติ์) คัมภีร์มหาภารตะ และคัมภีร์ปุราณะ และยังอาศัยหลักปรัชญา ๖ ทรรศนะ ได้แก่ นยายะ ไวเศษิกะ สังขยะ โยคะ และเวทानตะ (ปุรวิมิงสา และอุตตรมิงสา) ศาสนาพราหมณ์ แบ่งเป็นสองนิกายใหญ่ คือ ไศวะนิกาย คือ นิกายที่ถือว่าพระศิวะเป็นพระเจ้าสูงสุด และ ไชวณนิกาย คือนิกายที่นับถือว่าพระวิष्ณูเป็นพระเจ้าสูงสุด พระเป็นเจ้าทั้งสององค์นั้นเป็น พระเป็นเจ้าที่เป็นตัวบุคคล (Personal God) แต่อยู่ในลักษณะที่เหนือโลก (transcendental) แต่เมื่อพระองค์ต้องการจะมาเกี่ยวข้องกับโลก (immanent) พระองค์ก็จะปรากฏในรูปของพระพรหมา เพื่อทำการสร้างโลก ในรูปของพระวิष्ณู เพื่อรักษาคัมภีร์ครองโลกและในรูปของพระ ศิวะ เพื่อทำลายล้างโลกเมื่อถึงยุคประลัย พระเป็นเจ้าองค์เดียวแต่รวมลักษณะทั้งสามนี้ไว้เรียกว่า ตรีมูรติ (ตรี= สาม มูรติ=รูป)<sup>๓๗</sup>

ศาสนาพุทธพระเวทเน้นการบูชาเทพในธรรมชาติ ด้วยของสังเวทที่เป็นอาหาร เครื่องสังเวทที่สำคัญได้แก่เนยใสที่จะต้องราดลงไปไฟเพื่อให้ไฟลุก เมล็ดพืชที่เป็นอาหาร และโสมะ (เครื่องดื่มที่ทำให้มันเมาที่คั้นจากพืชชนิดหนึ่ง) เทพที่สำคัญได้แก่ อินทระ ซึ่งเป็นเทพแห่งสงคราม และเทพแห่งฝน อัคนิ คือ ไฟ มรุต คือลม สุริยะ คือ พระอาทิตย์ รุทระเทพแห่งพายุ ยุคอุปนิษัทซึ่งช่วงสุดท้ายของยุคพระเวทถือว่าเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ เป็นยุคที่มีความคิดทางปรัชญาเกิดขึ้น คัมภีร์ที่สำคัญ ได้แก่ ฉานโทคยะอุปนิษัท หลหทาร์ณยกะอุปนิษัท กฐะ อุปนิษัท มณฑกะอุปนิษัท เป็นต้น ยุคนี้เน้นปรัชญามากกว่า พิธีกรรม เน้นการแสวงหา สัจธรรมสูงสุดเพื่อโมกษะคือความหลุดพ้นไปจากการเวียนว่ายตายเกิด อันเป็นสาเหตุของความทุกข์ สิ่งมีอยู่จริงหรือสัจธรรมสูงสุดในช่วงอุปนิษัท คือ พรหม (Brahma) ซึ่งบางครั้งก็เรียกว่า อาตมัน (atman) ซึ่งคือคำเดียวกับ อัตตา ในภาษาบาลี พรหมนี้บางทีก็เรียกว่า ปรมาตมัน บางทีก็เรียกว่า สัต (sat) พรหม เป็นสิ่งเที่ยง ไม่ตาย มีอยู่ชั่วนิรันดร์ เป็นตัวชีวะ (ชีวิต) ในสิ่งมีชีวิตทุกอย่าง เมื่อร่างกายตาย ตัว ชีวะ หรือ อาตมัน จะไม่ตาย จะเข้าร่างใหม่เรื่อยไปจนกว่าตัวชีวะนั้นจะได้โมกษะคือพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด พรหมในช่วงอุปนิษัท ไม่ใช่ พรหม ซึ่งเป็นพระพรหมามาทำหน้าที่สร้างโลก ซึ่งเป็นหนึ่งในตรีมูรติ ของศาสนาพราหมณ์ พระพรหม เป็นเทพเกิดขึ้นในยุครามายณะ และยุคมหาภารตะ เป็นต้นมา ความเชื่อที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นช่วงอุปนิษัท ก็คือ ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดหรือสังสาระ และเชื่อเรื่องกรรม ซึ่งความเชื่อนี้อาจจะเกิดขึ้นจากการประสมประสานความเชื่อของชาวอารยันกับความเชื่อของชาวพื้นเมืองเดิม<sup>๓๘</sup>

<sup>๓๗</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๗.

<sup>๓๘</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๘.

สรุปว่า พัฒนาการเกี่ยวกับระบบวรรณะสี่ในสังคมอินเดีย เริ่มมีมาตั้งแต่พวกอริยะ หรือ อารยัน ซึ่งเข้ามารุกรานชนพื้นเมืองในอินเดีย และทำสงครามกับเจ้าของถิ่นเดิมซึ่ง เรียกว่าพวก มลิกษะ ทัสสยุ หรือ ทราวิท จนได้รับชัยชนะ พวกมลิกษะต้องถอยร่นลงไปทางใต้ เหล่าอริยะจึงใช้ ศาสนาพราหมณ์เป็นเครื่องมือในการแบ่งวรรณะ โดยถือว่าวรรณะทั้ง ๔ เกิดมาจากอวัยวะของพระพรหมที่ต่างกัน และพระพรหมได้กำหนดหน้าที่ให้วรรณะทั้ง ๔ แตกต่างกัน พัฒนาการจนเกิดเป็น วรรณะที่ ๕ คือ วรรณะจัณฑาล มาจนถึงปัจจุบัน

### ๒.๓.๑ การกำเนิดของระบบวรรณะสี่

อารยธรรมยุคโบราณของอินเดียมีจุดเริ่มต้นจากอารยธรรมสมัยสินธุที่นักวิชาการ เชื่อกันว่า “เป็นของชนเผ่าดราวิเดียน ต่อมาชนเผ่าดราวิเดียนได้ถูกชนเผ่าอารยันกลุ่มหนึ่งเข้ารุกราน จนบางส่วนถอยร่นไปอยู่ปลายแดน อีกส่วนหนึ่งถูกจับลงเป็นทาสรับใช้ ต้นเค้าของคติความเชื่อต่างๆ ของสังคมอินเดียไม่ว่าจะเป็นศาสนาพราหมณ์และระบบวรรณะล้วนถือกำเนิดขึ้นในยุคพระเวทของ อารยธรรมอารยันที่พวกอารยันเข้ามายึดครองดินแดนแถบนี้”<sup>๓๙</sup>

วรรณ หรือ พรณ แปลว่า สี่ แนวคิดพื้นฐานของระบบวรรณะคือการแบ่งคน ออกเป็นกลุ่มๆ ตามสีผิวและอาชีพที่ตกทอดกันมาในตระกูลเพื่อให้คนกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ปกครองและ อีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้อยู่ใต้ปกครอง ประชาชนชาวชมพูทวีปจึงถูกแบ่งออกเป็น ๔ ชนชั้น เรียกว่า วรรณะ ๔ ได้แก่

(๑) พราหมณ์ (Brahmana) จำพวกศึกษาเล่าเรียน จัดเป็นพวกชั้นสูงสุดในสังคม มีกำเนิดจากพระโอษฐ์ของพระพรหม เป็นตัวแทนของความคิด สติปัญญา ได้แก่ พวกนักบวช นักปราชญ์ ครูอาจารย์ มีหน้าที่ในการศึกษาคัมภีร์พระเวท สอนศิลปวิทยาการชั้นสูง ประกอบ พิธีกรรมที่ต้องติดต่อกับเทพเจ้า ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาของพวกกษัตริย์ สี่ประจำวรรณะคือสีขาว

(๒) กษัตริย์ (Kshatriya) จำพวกเจ้า จัดเป็นพวกชั้นสูง มีกำเนิดจากพระพาหา (แขน) ของพระพรหม จึงเป็นตัวแทนแห่งพลังกำลังที่ต้องคอยจับอาวุธต่อสู้รบกับศัตรู ได้แก่ นักรบ นักปกครอง เสนาอำมาตย์ต่าง ๆ มีหน้าที่ปกป้องและบริหารบ้านเมือง สี่ประจำวรรณะคือสีแดง

(๓) แพศย์ (Vaishya) จำพวกพลเรือน จัดเป็นพวกชั้นสามัญหรือชนชั้นกลาง บ้างว่ากำเนิดจากพระโสณิ (ตะโพก) บ้างว่าจากพระอุร (โคนขา) ของพระพรหม เป็นตัวแทนของ ระบบเศรษฐกิจที่ค้าจุนบ้านเมืองไว้ ได้แก่ พ่อค้า เกษตรกร ช่าง สี่ประจำวรรณะคือสีเหลือง

<sup>๓๙</sup> ธิติมา พิทักษ์ไพรวรรณ, ประวัติศาสตร์ยุคโบราณ, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒),

(๔) ศูทร (Shudra) จำพวกกรรมกร จัดเป็นพวกชั้นล่าง มีกำเนิดจากพระบาทของพระพรหม ได้แก่ พวกกรรมกร ผู้ใช้แรงงานและทาสรับใช้ ไม่มีสิทธิ์ประจำวรรณะ จะใช้สิทธิ์อะไรก็ได้ที่ไม่ใช่สิทธิ์ของวรรณะทั้งสามข้างต้น แต่ส่วนใหญ่จะเป็นสีดำและสีเข้มอื่นๆ<sup>๔๐</sup>

มูลเหตุที่ทำให้เกิดวรรณะในสังคมอินเดีย มาจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เมื่ออินโดอารยันเข้ามาในอินเดียสมัยต้นๆ มีการแบ่งคนในสังคมออกเป็น ๓ ชั้น คือ “นักรบ นักบวช และสามัญชน”

ในสมัยต้นของอินเดียนั้น แม้จะแบ่งคนในสังคมแล้ว ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องวรรณะยังไม่มีการประกอบอาชีพก็ยังไม่ถือเป็นเรื่องสืบตระกูลหรือแม้แต่กฎเกณฑ์การควบคุมการแต่งงานภายในชั้นต่างๆ ก็ยังไม่มี ไม่มีข้อห้ามเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร การแบ่งคนออกเป็น ๓ ชั้น เป็นการจัดกลุ่มคนในทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างง่าย ๆ การปฏิบัติที่จะนำไปสู่ระบบวรรณะ คือการกีดกันระหว่างพวกอารยันและพวกที่อารยันเรียกว่า “ทาส” ซึ่งได้แก่พวกดราวิเดียนซึ่งเป็นชนพื้นเมืองที่ชาวอารยันรังเกียจรูปร่างหน้าตาตลอดจนผิวพรรณ ถือว่าการคบค้าสมาคมด้วยจะทำให้ตนต้องสูญเสียความเป็นอารยันไป ซึ่งก็คือการเหยียดสีผิว (racism) ประเภทหนึ่งนั่นเอง เป็นการเหยียดสีผิวระหว่างอารยันที่ชาวสะอาดและทาสที่ดำสกปรก และเมื่อเวลาผ่านไปการกีดกันนี้ก็รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะบริเวณภาคเหนือของอินเดีย ซึ่งการปะปนระหว่างพวกอารยันและชาวพื้นเมืองมีมากขึ้นและเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงได้ยาก<sup>๔๑</sup>

แม้ว่าชาวอารยันจะถูกเหยียดหยามชาวสินธุ (ดราวิเดียน) แต่ก็มีหลักฐานว่า “ชาวอารยันจำนวนมากที่ได้ปะปนสายโลหิตกับพวกทาสไปแล้ว โดยการแต่งงานอยู่กินกันระหว่างชายชาวอารยันและทาสหญิงชาวสินธุ ครั้นนานๆ เข้า พวกอารยันก็มาารู้สึกว่าพวกตนเองจะถูกกลืนชาติโดยพวกดราวิเดียนที่มีจำนวนมากกว่า ถ้าหากไม่ห้ามการแต่งงานระหว่างชนทั้งสองพวก”<sup>๔๒</sup> การกีดกันในระบบวรรณะจึงเกิดขึ้นเพื่อพยายามรักษาสถานภาพความเป็นชนผิวขาวและความเป็นผู้ปกครองของอารยันไว้โดยถือว่าอารยันเป็น “ทวิชาติ” คือเป็นผู้มีกำเนิด ๒ ครั้ง “ครั้งแรกเป็นการกำเนิดในครรภ์มารดา ครั้งที่สองคือเมื่อผ่านพิธีรับเข้าสู่วรรณะ”<sup>๔๓</sup>

สรุปว่า การถือกำเนิดของระบบวรรณะในอารยธรรมอินเดียด้านตำนาน ได้แก่ “ตำนานเกี่ยวกับยุคซึ่งเชื่อว่า มนุษย์ถือกำเนิดในยุคที่ต่างกัน ยุคฤคายุคเกิดพราหมณ์ ยุคไตรดายุคเกิดกษัตริย์ ทวารบรยุคเกิดแพศย์ กลียุคเกิดศูทรและจัณฑาล และตำนานองคาวพยของพระพรหมกล่าว

<sup>๔๐</sup> จิตติมา พัทธกะไพรวรรณ, ประวัติศาสตร์ยุคโบราณ, หน้า ๗๕.

<sup>๔๑</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

<sup>๔๒</sup> จิตติมา พัทธกะไพรวรรณ, ประวัติศาสตร์ยุคโบราณ, หน้า ๗๓.

<sup>๔๓</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

ว่า ทรงสร้างพราหมณ์จากพระโอษฐ์ สร้างกษัตริย์จากพระพาหา สร้างแพศย์จากพระอุรุษ และศูทรจากพระบาท” ด้านสังคมวิทยา เชื่อว่า “สีผิวหรือเผ่าพันธุ์เป็นตัวกำหนดวรรณะ โดยพวกอารยันซึ่งรบชนะและปกครองชนพื้นเมือง ใช้ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เป็นเครื่องมือในการแบ่งคนเพื่อความสะดวกในการปกครอง และเพื่อรักษาสถานะของพวกตนไว้ให้ได้เปรียบในสังคมต่อไปอย่างยาวนาน โดยเผ่าอารยันเป็น ๓ วรรณะแรก และเผ่ามีลักษณะหรือเผ่าที่ล้าหลังอื่นๆ จัดเป็นพวกศูทร”<sup>๔๔</sup> และแท้จริงแล้วเบื้องหลังของระบบวรรณะ คือ แนวคิดการเหยียดสีผิว (racism) ที่พวกอารยันใช้ในการปกครองพวกคนพื้นเมืองคือ ดรಾವิดียน เพื่อกีดกันความบริสุทธิ์แห่งเชื้อสายของตนมิให้พวกดรಾವิดียนเข้ามามีโอกาสผสมกลมกลืนกับเผ่าพันธุ์ของตนเอง

### ๒.๓.๑.๑ กำเนิดวรรณะพราหมณ์

พวกอารยันในชั้นแรกเป็นพวกเลี้ยงปศุสัตว์ แยกกันเป็นคณะ เรียกว่าโคตร ในโคตรหนึ่งๆ มีหัวหน้าเป็นผู้นำในการป้องกันปศุสัตว์ พวกนี้จึงชื่อว่า ราชา ครั้นมาอยู่อินเดียแล้วเปลี่ยนอาชีพจากการเพนจรมาทำเกษตรกรรม พวกหัวหน้าจึงได้ชื่อว่าขัตติยะในหมู่พวกอารยัน มีคัมภีร์ทางศาสนา ซึ่งแต่เดิมแต่งเป็นบทเพลงเพื่อสวดในเวลาทำศึกบ้าง ในเวลาสังเวียบ้าง รวาก่อนพุทธกาล ๒,๐๐๐ ปีมีรับผู้รวบรวมบทเพลงเหล่านี้เป็นหมวดหมู่เรียกว่า ฤคเวท คัมภีร์ฤคเวทจึงสะท้อนภาพสังคมของชาวอารยันในสมัยนั้น จนนักปราชญ์นับถือกันว่า เป็นประวัติศาสตร์ของมนุษยในสมัยดึกดำบรรพ์ ซึ่งจำถ่ายทอดกันมา เพิ่งจะมาจารึกเป็นตัวอักษร หลังพุทธปรินิพพานร่วม ๑ พันปี

ซึ่งทัศนะในเรื่องพระเจ้าในยุคพระเวทนี้ พวกอารยันนับถือเทวรูปประจำธรรมชาติต่างๆ ซึ่งเป็นธรรมดาทั่วไปของมนุษย์ในยุคดึกดำบรรพ์เข้าลักษณะพหุเทวนิยม พวกอารยันที่มีหน้าที่ท่องจำพระเวทเหล่านี้ ได้กลายเป็นชนวรรณะพราหมณ์ขึ้น วรรณะพราหมณ์ เกิดจากพระโอษฐ์ของพระพรหม มีหน้าที่ติดต่อกับเทพเจ้า สอนศาสนาและประกอบพิธีกรรมแก่ประชาชนทุกวรรณะมีหน้าที่ศึกษา จดจำและสืบทอดคัมภีร์พระเวท<sup>๔๕</sup>

ต่อมาประมาณ ๑,๕๐๐ ปีก่อนพุทธกาล พวกพราหมณ์ได้แต่งขยายคัมภีร์ฤคเวทเพิ่มขึ้นอีกสองคัมภีร์ ให้ชื่อว่า “สามเวท และยชุรเวท” เนื้อความเป็นบทเห่กล่อมแสดงความจงรักภักดีและกลั้วเกรงต่อพระเป็นเจ้าต่างๆ มาถึงยุคนี้พวกอารยันได้สร้างบ้านเมืองใหญ่ๆ ขึ้นหลายแห่ง การประกอบอาชีพนอกจากไคร้กรรมและเกษตรกรรมแล้ว พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรมก็เฟื่องฟูขึ้น

<sup>๔๔</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

<sup>๔๕</sup> พัน ดอกบัว, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทสยาม, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

ในอินเดียภาคใต้ ส่วนทางภาคเหนือมีอาณาจักรใหญ่โตเกิดขึ้นเช่น กาสี วิเทหะ โกศล และมคธ”<sup>๔๖</sup>  
 ในคัมภีร์อาร์ญยะ (ตำรา บทเรียนสำหรับนักบวชที่อยู่ป่า) เป็นคู่มือปฏิบัติสำหรับผู้สละบ้านเรือน  
 ออกบวชเป็นฤๅษี แปลว่า “ผู้แสวง” ทั้งนี้ก็เพราะว่าตอนปลายของยุคนี้มีบุคคลบางพวกต้องการ  
 ประพฤติพรหมจรรย์ ด้วยการสละบ้านเรือนและสังคมออกไปใช้ชีวิตในป่า เรียกว่า “วนปรสธ”  
 “ แปลว่า” ผู้อยู่ป่า” แสวงหาความวิเวก ด้วยการปลุกกระท่อมอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง (ใน  
 บรรณศาลา ) หรือรวมกันเป็นกลุ่ม (ในอาศรม) นุ่งห่มด้วยเปลือกไม้หรือหนังสัตว์ เลี้ยงชีวิตด้วยผลไม้  
 ในป่าและบำเพ็ญตบะด้วยการทรมานร่างกายด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อชำระวิญญานให้บริสุทธิ์ อันเป็น  
 วิธีการซึ่งนักบวชเหล่านี้เชื่อว่าจะช่วยให้เข้าถึงพรหมและมีอิทธิฤทธิ์เหนือเทวดามนุษย์<sup>๔๗</sup>

ในแคว้นมคธมีนักบวชที่ตั้งตนเป็นคณาจารย์ต่างๆ ที่มีชื่อเสียงมากคณะด้วยกัน แต่ละ  
 คณะต่างก็มีศิษย์สาวกและมีคนนับถือมากเจ้าลัทธิต่างๆ เพื่อเผยแพร่ลัทธิของตนให้คนเลื่อมใสตั้ง  
 อาศรมสอนศิษย์อยู่ในป่านอกเมือง พระมหาบุรุษจึงเสด็จไปยังที่นี้ เพื่อทรงศึกษาเล่าเรียนและ  
 ทดลองดูว่าจะเป็นทางตรัสรู้หรือไม่ เสด็จไปทรงศึกษาที่สำนักแรกก่อน ทรงศึกษาจนสิ้นความรู้ของ  
 ท่านคณาจารย์เจ้าสำนักแล้วทรงเห็นว่ายังมีใช้ทางตรัสรู้ จึงเสด็จไปทรงศึกษาในสำนักคณาจารย์ที่  
 สอง ทรงได้ความรู้เพิ่มเติมขึ้นนิดหน่อย แต่ก็ได้เพียงสมาบัติแปดเมื่อทรงทดลองลัทธิของคณาจารย์ที่  
 มหาชนยกย่องนับถือว่ามีความรู้สูงสุด

เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นว่ามิใช่ทางตรัสรู้ได้ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์ ทรงดำริจะ  
 ลองทดลองสิ่งที่นักบวช นักพรตจำนวนมากสมัยนั้นนิยมปฏิบัติกันว่าจะเป็นทางตรัสรู้หรือไม่ทางนั้นก็  
 คือการบำเพ็ญทุกกรกิริยาที่หมายถึง การบำเพ็ญเพียรที่เข้มงวด เกินที่วิสัยสามัญมนุษย์จะทำได้ทุกคน  
 ทั่วไปเรียกว่าทรมานตนให้ได้รับความลำบากนั่นเอง แม้แต่เจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์ไม่ทรงรับที่  
 จะอยู่เพราะมิใช่ทางหลุดพ้นและได้หันกลับมาบำเพ็ญเพียรทางจิตที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ภายใต้ ต้น  
 ศรีมหาโพธิ์ โดยมีเหล่าฤๅษีปัญจวัคคีย์ ทั้ง ๕ ที่ได้คอยปรนนิบัติอยู่<sup>๔๘</sup>

สรุปว่า “พรหมณ์” เป็นคนกลุ่มหนึ่งถือตนว่าเป็นเหล่ากอสืบเนื่องมาแต่พรหม จึงได้  
 นามว่า “พรหมณ์” เพราะเป็นวงศ์พรหม พรหมณ์นั้นระวางชาติของตนไม่ให้ปนคละด้วยชาติอื่น แม้  
 จะหาสามีภรรยา ก็หาแต่ในพวกตนเท่านั้น เพราะถือว่าพวกตนเป็นอุภโตสุชาติ เกิดดีแล้วทั้ง ๒ ฝ่าย  
 คือ ทั้งฝ่ายมารดาทั้งฝ่ายบิดา เป็นสังสุทธคหณิ มีกรรมเป็นที่ปฏิสนธิหมดจดดี แม้ชาติอื่นที่นับว่าต่ำ

<sup>๔๖</sup> เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสนาพระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑, หน้า ๖-๗.

<sup>๔๗</sup> มนต์ ทองชัย, ๔ ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ โอ เอส พรินต์  
 เฮาส์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๓.

<sup>๔๘</sup> มหามกุฏราชวิทยาลัย, พุทธประวัติ (๑), หน้า ๓๖.

กว่าชาติพราหมณ์ก็ย่อมนับถือพราหมณ์ แม้พวกกษัตริย์ผู้ถือตนว่ามีชาติสูง ก็ย่อมรับนับถือพราหมณ์ เช่น เจ้านายทรงนับถือพระฉะนั้น

### ๒.๓.๑.๒ กำเนิดระบบวรรณะกษัตริย์

วรรณะกษัตริย์ เป็นกลุ่มคนที่เชื่อว่าถูกสร้างขึ้นมาจากแขนของพระพรหม เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกว่า กลุ่มคนเหล่านี้ ต้องทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองประเทศ เหมือนบิดามารดาที่ปกป้องลูกน้อยไว้ในอ้อมแขน มิให้รับอันตรายจากสิ่งรบกวนภายนอก จนส่งผลให้เกิดความอบอุ่น อยู่เย็นเป็นสุข คนในกลุ่มนี้อาจเรียกว่า “นักรบ”<sup>๔๙</sup>

### ๒.๓.๑.๓ กำเนิดระบบวรรณะแพศย์

วรรณะแพศย์หรือไวยาณะเป็นกลุ่มคนที่เชื่อว่าถูกสร้างขึ้นจากสะโพกของพระพรหมให้ทำหน้าที่เป็นผู้อยู่ ในระบบตลาด คือการแลกเปลี่ยนสินค้า ค่าขาย หรือเป็นผู้นำผลผลิตจากการผลิตมา จัดระบบเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมได้ คนกลุ่มนี้เป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม อาจเรียกว่า “พ่อค้า”<sup>๕๐</sup>

### ๒.๓.๑.๔ กำเนิดวรรณะศูทร

วรรณะศูทรเป็นกลุ่มคนที่เชื่อว่าถูกสร้างขึ้นจากเท้าของพระพรหม เพื่อที่จะทำหน้าที่เป็นหน่วยที่เป็นพื้นฐานทางสังคม ทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้เป็นกรรมกร เป็นแรงงานในการผลิตในระบบเกษตรกรรม หรืออุตสาหกรรม วรรณะทั้ง ๔ เกิดจากพวกอริยกะ หรือ อารยัน ซึ่งเข้ามาบุกรุกชนพื้นเมืองในอินเดียครั้งทำสงครามกับเจ้าของถิ่นเดิมซึ่งเรียกว่าพวกมิลักกะ จนได้รับชัยชนะ พวกมิลักกะต้องถอยร่นลงไปทางใต้ พวกอริยกะจึงใช้ศาสนาพราหมณ์เป็นเครื่องมือในการแบ่งวรรณะ โดยถือว่าวรรณะทั้ง ๔ เกิดมาจากอวัยวะของพระพรหมที่ต่างกัน และพระพรหมได้กำหนดหน้าที่ให้วรรณะทั้ง ๔ ต่างๆ กัน การถือวรรณะอย่างรุนแรงเช่นนี้ เป็นพื้นฐานอันสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมอินเดียทั้งก่อนพุทธกาลและในสมัยพุทธกาล กล่าวได้ว่าชมพูทวีปในสมัยนั้นมีการแบ่งชนชั้น เรียกว่า “วรรณะ”<sup>๕๑</sup>

สรุปว่า ตามหลักความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ถือว่าวรรณะทั้ง ๔ เกิดจากอวัยวะของพระพรหม และถือว่าระบบวรรณะได้ถูกกำหนดไว้ตายตัวโดยพระผู้เป็นเจ้า การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมโดยยกชนชั้นของตนเองให้สูงขึ้นจึงเป็นไปไม่ได้ ในภาพรวมวรรณะ

<sup>๔๙</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

<sup>๕๐</sup> มหามกุฏราชวิทยาลัย, พุทธประวัติ (๑), หน้า ๕๑.

<sup>๕๑</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

ทั้ง ๔ เกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) ทางตำนาน ได้แก่ทฤษฎีต่างๆ เช่น (๑) ทฤษฎีเกี่ยวกับยุคสมัย ได้แบ่งยุคหรือระยะเวลาออกเป็น ๔ ยุค เป็นคนที่เกิดในวาระต่างๆ (๒) ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของพระผู้สร้าง เพราะถือว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์จากอวัยวะต่างๆ ของพระองค์เอง แล้วจัดวาระให้พร้อมกัน ๒) สันนิษฐานตามหลักวิชา เนื่องจากคำว่า วาระ แปลว่า สี่นิ้ว ทำให้สันนิษฐานว่า การแบ่งชนชั้นเดิมคงถือตามสี่นิ้วเป็นสำคัญ ต่อมาเมื่อกาลเวลาล่วงเลยไป มีการผสมปะปนกันทางเชื้อชาติ สี่นิ้วจึงเป็นเครื่องกำหนดที่ไม่แน่นอน อีกนัยหนึ่ง ชาติ คงเป็นตัวกำหนดวาระ เพราะแต่เดิมมีการแบ่งเหล่ากันตามเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ และการถือวาระในสมัยต้นๆ คงยังไม่เคร่งครัดมากนัก ครั้นเมื่อกาลเวลาล่วงผ่านไบนานเข้า ก็ยิ่งเพิ่มความเคร่งครัดมากขึ้นตามลำดับ

## ๒.๔ สรุป

ลัทธิศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีโครงสร้างสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือ ระบบวาระอันแสดงถึงบทบาทและสถานะทางสังคม แบ่งออกเป็น ๔ วาระ ได้แก่

๑. บทบาทและสถานะของวาระพราหมณ์เป็นวาระหนึ่งในแนวคิดศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นอกจากนี้ยังมีชื่อเรียกอื่นๆ เช่น วิปุระ ทวิช ทวิโชตมะ หรือ ภูสร เป็นต้น พราหมณ์นั้นเป็นวาระหนึ่งในสี่วาระของสังคมอินเดีย เป็นผู้สืบทอดวิชาความรู้ ในคัมภีร์ไตรเวท พิธีกรรม จาริต ประเพณี ศิลปะวัฒนธรรม และคติความเชื่อต่างๆ ให้สืบทอดต่อไป หรือไม่สืบทอดก็ได้โดยใช้ชีวิตตามปกติชนคนธรรมดาทั่วไป คงไว้ให้ผู้ใดในตระกูลสืบทอดแทน เป็นผู้มั่งคั่งเลือก แบ่งแยกเป็นนิกาย คือ พวกไศวนิกาย จะถือเพศนุ่งขาว ห่มขาว ไ้มัดยวมม ถือศีลจรรยาวัตรของพราหมณ์ มีครอบครัวได้ อยู่บ้าน หรือ เทวสถาน ประจำลัทธิ นิกายแห่งตน อีกนิกายหนึ่ง คือ ไวษณวนิกาย จะไว้ผมเปียหรือมัดยวมม ถือเพศพรหมจรรย์ กินมังสวิรัต ไม่ถูกต้องตัวสตรีเพศ นุ่งห่มสีขาว หรือสีต่างๆ และอาศัยอยู่ในเทวสถาน พราหมณ์จึงมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมทั้งของหลวงและของราษฎร์ ในพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น นอกนั้นมีพิธีซึ่งราษฎร์ทั่วไปกระทำโดยมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีให้ โดยเฉพาะพิธีที่เกี่ยวกับขวัญ เช่น พิธีทำขวัญเดือนโกนผมไฟ พิธีโกนจุก พิธีสมรส พิธีศพ พิธีตั้งศาลพระภูมิ เป็นต้น วาระพราหมณ์เป็นวาระ ที่มีสถานภาพทางสังคมที่สูง ได้รับการอธิบายว่าเป็นกลุ่มคนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากปากของพระพรหม ให้ทำหน้าที่กำหนดระเบียบจริยธรรม กฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม และเป็นผู้สั่งสอน อบรมให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้ เข้าใจ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์

ต่างๆ ที่กำหนดขึ้น เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ปกติสุข คนในกลุ่มนี้อาจเรียกว่า “เจ้าลัทธิพิธีกรรมทางศาสนา”<sup>๕๒</sup>

๒. บทบาทและสถานะของวรรณะกษัตริย์ ได้แก่ พวกเจ้า มีหน้าที่รักษาความปลอดภัยของบ้านเมือง บุคคลในวรรณะนี้จะเล่าเรียนเฉพาะวิชาการอันเป็นประโยชน์ต่อหน้าที่ของตนเท่านั้น อันได้แก่วิชาปกครองและยุทธวิธี

๓. บทบาทและสถานะของวรรณะแพศย์ ได้แก่ พวกพลเรือน มีอาชีพในการทำนาและค้าขายวิชาการที่คนกลุ่มนี้เรียนก็คือ การเกษตรกรรมและพาณิชย์กรรม

๔. บทบาทและสถานะของวรรณะศูทร ได้แก่ พวกคนงานหรือกรรมกร มีอาชีพในการรับจ้างที่ใช้แรงงาน การศึกษาของคนในวรรณะนี้ไม่ค่อยมี วิชาการบางอย่างพวกวรรณะศูทรห้ามเรียนเด็ดขาดนอกจากนี้ยังมีชนชั้นต่ำอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า “จันทาล” ถือว่าเป็นคนนอกวรรณะ เพราะถือกำเนิดมาจากบิดามารดาเป็นคนต่างวรรณะกัน คือมารดาอยู่ในวรรณะสูง บิดาอยู่ในวรรณะต่ำ เช่น มารดาเป็นพราหมณ์ บิดาเป็นศูทร บุตรที่เกิดมาจะกลายเป็นจันทาล พวกนี้จะถูกเหยียดหยามจากวรรณะอื่นๆ ไม่มีศักดิ์ ไม่มีสิทธิใดๆ ในสังคม มีสถานภาพต่ำกว่าสัตว์เดรัจฉานเสียอีก แม้กระทั่งเดินผ่านให้พราหมณ์เห็น หรือให้เงาไปทับกับเงาของพราหมณ์ พราหมณ์จะถือว่าเป็นเสนียดจัญไร กลับถึงบ้านต้องเอาน้ำล้างตาหรืออาบนํ้านมล้างเสนียด<sup>๕๓</sup>

ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูเป็นศาสนาที่เก่าแก่มากที่สุดในโลกศาสนาหนึ่ง มีอายุกว่า ๔,๐๐๐ ปี แม้แต่ชื่อของศาสนาเอง ก็ยังเรียกต่างกันไปตามกาลเวลา เพราะฉะนั้น ศาสนาพราหมณ์จึงมีอีกชื่อว่า “ฮินดู” มาถึงปัจจุบันนี้ ในปัจจุบันนี้ การแบ่งแยกชนชั้นต่างๆ ตามวรรณะทั้ง ๔ ก็ยังมีอยู่ แต่มีกลุ่มนักสิทธิมนุษยชนพยายามรณรงค์ เพื่อต่อต้านระบบการแบ่งชนชั้นนี้ เพราะทุกคนควรมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่ควรแบ่งแยกออกเช่นนี้ เพราะอาจทำให้เกิดปัญหาจนเป็นสงครามภายในประเทศได้ การแบ่งแยกนี้ไม่ใช่เรื่องดีที่ควรจะมีปฏิบัติตาม การแบ่งแยกยังก่อให้เกิดการกีดกัน ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ทำให้ผู้คนที่อยู่ในสังคมมีแต่ความทุกข์ เกิดความขัดแย้งในหลายๆ ด้าน สังคมที่อยู่ไม่มีความสุขเจริญก้าวหน้า

<sup>๕๒</sup> มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธประวัติและศาสนพิธี, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

<sup>๕๓</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕ – ๒๐.